

Сања Шуљагић¹

Институт за политичке студије, Београд

О ПРАВОСЛАВНОМ ИДЕНТИТЕТУ ПРЕДНЕМАЊИЋКЕ И НЕМАЊИЋКЕ ДИНАСТИЈЕ

Сажетак

У овом чланку аутор аналитичко-синтетичком и компаративном методом приказује узроке успостављања колонијалне историографије у Србији након 1881. године у склопу западног колонијалног културолошког пројекта у Србији, као и главне личности које су учествовале у њему. Затим аутор приказује пресек историје Србије од успостављања хришћанства у њој до доласка Османлијских Турака на Балканско полуострво у петнаестом веку и доказује да је током читавог тог периода православље било државна владајућа религија у Србији. Посебну пажњу у чланку аутор даје доказивању православног идентитета владара из српске преднемањићке и немањићке династије, користећи примарне историјске изворе као што су историјске хронике, владарске повеље и хагиографија, хералдика, иконографија, фрескописање и константинопољску дворску листу титула која потврђује краљевско достојанство династије Немањић у константинопољској дворској листи титула као протоспатора, ексусијастиса и протосеваста, великих жупана и севастократора у Источноромејском (константинопољском или грчко-словенско-јерменском) царству, истовремено приказујући породичну повезаност српско-бугарско-грчко-руско-јерменских династија из Источноромејског царства.

Кључне речи: православље, преднемањићка династија, династија Немањић, константинопољска дворска листа титула, Свети Јован Владимир, Петар-Константин Бодин, Стефан Немања, Свети Сава, краљ Стефан Првовенчани, цар Алексије III Анђео, манастир Милешева

¹ Виши научни сарадник

У оквиру удруженог западног колонијалног културолошког пројекта деправославизације и десрбизације српског народа у Србији од деветнаестог века до данас, уз промену етнима, назива државе, територијалних граница, закона, писма, језика, застава и традиционалних манира и обичаја српског народа промењена је и историографија која је сведочила о континуираном православном хришћанском идентитету српског народа и томе одговарајућим владарским титулама владара из српске пренемањићке и немањићке династије. Процес деправославизације и десрбизације Србије отпочет је чином потписивања *Тајне конвенције* Србије са Аустроугарском 1881. године,² којим је Србија постала политичка сателит-држава Аустроугарске,³ и тај процес у различитим облицима траје све до данашњих дана. Након *Берлинског конгреса* 1878. године и *Тајне конвенције* 1881. године аустроугарска влада је наредила кнезу Милану да смени са места поглавара Српске православне цркве „превише националистички и традиционално усмереног“ митрополита Михајла, тако да је тадашњи министар просвете и црквених дела и историчар Стојан Новаковић протерао митрополита Михајла у Бугарску и установио у земљи незакониту црквену јерархију,⁴ укинуо у Великој школи изучавање руског језика и затим изменио дотадашњу српску историографију, штампајући о трошку Државне штампарије

2 Слободан Јовановић, *Влада Милана Обреновића*, II, Југославија паблик, СКЗ, Београд, 1990, стр. 58-60: За овај тајни споразум уз кнеза Милана и бечки двор знали су међу српским политичарима само још Чедомиљ Мијатовић, Милан Пироћанац и Илија Гарашанин.

3 Михаило Војводић, „Стојан Новаковић и краљ Милан“, у Petar Krestić, *Нововековне српске династије у мемоаристици: New Age Serbian Dynasties in Memoir Writing*, Историјски институт, Београд, 2007, стр. 21; Count Chedomille Mijatovich, *The Memoire of a Balkan Diplomatist*, Cassell & Co., Ltd, London. New York, Toronto and Melbourne, 1917. Такође види Радован Калабић, *Грофовска времена*, Београд, 2009, стр 41, 11, цит. Count Chedomille Mijatovich, *The Memoire of a Balkan Diplomatist*, Cassell & Co., Ltd, London, 1917: Након потписивања *Тајне конвенције* између Србије и Аустроугарске кнез Милан Обреновић је од аустро-угарског цара Фране Јосифа добио титулу краља, а српски потписник *Тајне конвенције* министар спољних послова и касније председник Српске краљевске академије Чедомиљ Мијатовић добио је од аустроугарског цара титулу грофа, Орден гвоздене круне и пензију.

4 Михаило Војводић, „Стојан Новаковић и краљ Милан“, у Petar Krestić, *Нововековне српске династије у мемоаристици: New Age Serbian Dynasties in Memoir Writing*, Историјски институт, Београд, 2007, стр. 20-21, цит. АС, Фонд Стојана Новаковића, бр. 1794, Краљ Милан – С. Новаковићу, 6. марта, 1883.: Након тога је Милан Обреновић, који је у међувремену од кнеза постао краљ, изразио Стојану Новаковићу захвалност што је тако поступио према Српској православној цркви, „под изговором да не сме да се дозволи у тој краљевини да „црквена јерархија буде једна стихија државне анархије“, што је био својеврстан подстицај да Србија настави аустрофилским правцем.“ Такође опширније о *Тајној конвенцији* види Радован Калабић, *Грофовска времена*, Београд, 2009: Потписивањем *Тајне конвенције* био је поништен Устав Србије и потписана капитулација и предаја сувенигета Србије, а Србија се, између осталог, обавезала да се неће мешати у акције Аустро-угарске монархије у Босни и Херцеговини и Новопазарском санџаку.

тезу аустроугарског намесника Бенијамина Калаја у Босни и Херцеговини о Србима као „скитничком“ досељеничком народу на Балканско полуострво.⁵ Ти потези историчара Стојана Новаковића олакшали су Аустроугарској монархији њен трговачки продор према Солуну, Константинопољу и Блиском истоку, али су у негативном смислу били кључни преседан у српској историји, јер су, како су примећивали страни државни изасланици и путописци, кроз векове до тог времена и српски владари и народ изражавали најдубље поштовање српском свештенству као духовним и моралним водичима државе и друштва.⁶ Такав процес драстичне деправославизације српског друштва био је настављен и у двадесетом веку, будући да је потписник *Тајне конвенције* министар Чедомиљ Мијатовић, познат по својој склоности окултизму⁷ и подршци досељавању протестантских Назарена из Аустроугарске монархије и њиховом деловању у Србији⁸, добио пред Први светски рат понуду од тадашњег српског

5 Бенијамин Калаји, *Историја српског народа*, прев. Гаврило Витковић, Државна штампарија, Београд, 1882. стр. 9: «Срби и Хрвати су се доселили на Балканско полуострво у првој половини седмог века на Балканско полуострво у налету скитничких плачкања.»

6 “Pečka patrijaršija“, Iz knjige “Azbučnik Srpske pravoslavne crkve”, по Radoslavu Grujiću priredio dr Slobodan Mileusnić, Muzej SPC i BIGZ, Beograd, 1993.; Kantakuzenos, III, 45.: Према историјском извору источноромејског цара Јована Кантакузина о његовом сусрету са српским царем Стефаном Душаном у месту Пауни недалеко од места Урошевац у данашњој Србији, цар Стефан Душан Немањић је у знак поштовања излазио гологлав пешице пред српског Патријарха на коњу, угледа патријарха је био врло велик, српски владар је свагда у његовом присуству полагао заклетву и Патријарх лично је учествовао у свим важнијим државним пословима. Такође, према извештају Бечког двора из доба Велике сеобе Срба 1690. године српски народ је у Патријарху Арсенију Трећем Чарнојевићу видео главни ауторитет и „следио свог патријарха као што пчеле пристају за својом матицом.“ (цит. Ђорђе Трифуновић, *Очевици о великој сеоби Срба*, Багдала Крушевац, 1990.; (Ур.) Звонимир Костић, *Сто најзнаменитијих Срба*, Принцип, Београд – Нови Сад, 2001.) С друге стране, према дефиницији архимандрита Теофана Живковића из 1868. године од времена Светог Саве српски национални идентитет је био везиван за „српску народну побожност“ и „Српску народну цркву“ у којој „калуђери служе народу и народ служи калуђерима“ (цит. Теофан Живковић, *Српска народна црква на канонично-историјском темељу свом, с едним словом у додатку: побожност и народност*, Тиском браће Маћара, Манастир Бездин, Темишвар, Румунија, 1868. стр. 56-61), што је потврдио и швајцарски хемичар и криминолог Арчибалд Рајс који је 1928. године забележио да је светосавска „народна црква“ била историјска константа изнад идеолошких усмерања и политичких владара међу Србима (цит. Арчибалд Рајс, *Џујте Срби!*, Етхос, Библиотека Наслеђе, Београд, 2005, стр. 4).

7 О спиритистичким сеансама Чедомиља Мијатовића и његове супруге видети опширније у Димитрије М. Кнежев, *Београд наше младости: Записи о Београду 1918-1941.*, Филип Вишњић, Београд, 2001.

8 Bojan Aleksov, *Religious Dissent Between the Modern and the National: Nazarenes in Hungary and Serbia 1850-1914*, Band 43, Balkanologische Veröffentlichungen Des Osteuropa-instituts an Der Freien Universität Berlin, Otto Harrassowitz Verlag, Wiesbaden, 2006, pp. 63-70, cit. Transl. Schwalm in Szeberenyi, *Die Secte der Nazarener; AMK Fond A 1881 – 167.*; Slobodan M. Markovic, „Grof Čedomilj Mijatović –Protestantski duh među Srbima“ (Count Čedomilj Mijatović – Protestant Spirit among the Serbs, J. Trkulja, D. Popovic (eds.), *Liberalna misao u Srbiji. Prilozi istoriji liberalizma od kraja XVIII do sredine XX veka*, CUPS and Fridrich Naumann Stiftung, Belgrade, 2001

регента Александра Карађорђевића и премијера Николе Пашића да буде архиепископ Српске православне цркве у Скопју, уз наговештај да постане и патријарх када Србија добије патријаршију, што је Мијатовић одбио, јер се, како је рекао, „није слагао са свим црквеним догмама Српске православне цркве“.⁹ Премијер Никола Пашић, министар Мијатовић и кнез Милан Обреновић су такође одбили да уваже предлог бугарске интелигенције на челу са политичаром Николом Сукнаровим за уједињење Бугарске и Србије под водством кнеза Милана Обреновића у децембру 1881. године,¹⁰ пред избијање по ове две дотада пријатељске православне земље непотребног Српско-бугарског рата 1885. године,¹¹ након чијег завршетка је краљ Милан константовао да ће „након тог рата на Сливници Срби и Бугари остати непријатељи“.¹² Након потписивања *Тајне конвенције* генерацијама српских ђака било је онемогућено да уче историју српског народа и државе на основу дотадашњих оригиналних српских, бугарских и руских историјских извора као што су стари српски летописи, законици, повеље, житија и родослови,¹³ бугарско *Житије Светог Јована Рилског*, *Житије српског деспота Стефана Лазаревића* или *Руски царски летопис*, према којима су српске, бугарске,¹⁴ јерменске¹⁵ и константинопољске преднемањићке ди-

9 Chedomille Mijatovich, *The Memoirs of a Balkan Diplomatist*, Cassell and Company, London, New York, Toronto and Melbourne, 1917, pp. 150-151: Мијатовић је тврдио да, иако је „сматрао да би могао да унесе најатрактивније квалитете Англиканских бискупа и најбоље квалитете Римокатоличких бискупа у Српску православну цркву“, ипак није могао да прихвати понуду да постане патријарх Српске православне цркве, јер „није веровао у све догме те цркве“.

10 Раша Милошевић, *Тимочка буна 1883. године: Успомене Раше Милошевића*, Штампарија Драг. Грегорића, Београд, 1923, стр. 238-240

11 Живојин Мишић, *Моје успомене*, Београдски издавачко-графички завод, Београд 1985.; Слободан Јовановић, *Српско-бугарски рат: Расправа из дипломатске историје*, Дворска књижара Мите Стајића, Београд 1901, Душко Лопандић, „Четири дана срамоте“, *Политикин Забавник* бр. 3013, Београд, 2009.

12 Раша Милошевић, *Тимочка буна 1883. године: Успомене Раше Милошевића*, Штампарија Драг. Грегорића, Београд, 1923, стр. 239-240

13 Љубомир Стојановић, *Старе српске повеље и писма* 1, 2, Београд, Сремски Карловци 1929, 1934.; Љубомир Стојановић, *Стари српски родослови и летописи*, књ. XVI, Српска Краљевска Академија, Сремски Карловци 1927.

14 С. Смядовски, *Българска кирилска епиграфика*, София, 1991, стр. 93; И. Гълъбов *Надписите към Боянските стенописи*, София, 1963, стр. 24-25: На натпису цркве у Бојани у Бугарској подигнуте 1258.-1259. године ктитор цркве Константин Тих Асен се представио као „син скопског бољарина и унук српског краља Стефана Немање.; Пламен Павлов, *Търновските царици*, ДАР-РХ, София, 2006.: Мајка Бугарка цара Стефана Душана Немањића Теодора Смилец била је унука севастократора Константина Палеолога, брата источноромејског цара Михаила VIII Палеолога.

15 J. Ivanov, „Proizhod na car Samuilovija rod“, *Sbornik v čest na Vasil N. Zlatarski*, Sofija, 1925, str. 55—62: Цариса Рипсима, супруга оца цара Самоила, била је родом из јерменске Багратуни династије.

настије¹⁶ и српска немањихка династија¹⁷ потицале од српских римских царева Константина и Ликинија из трећег века¹⁸ и биле генеалошки повезане преко породичних наследних веза српског цара Душана Немањиха из четрнаестог века и преко константинопољске династије Палеолога из петнаестог века са руском царском династијом Ивана Грозног Васиљевича.¹⁹ Такве династијске генеалошке везе ослањале су се на вишемиленијумску генеалошку и културолошку повезаност народа на подручју на којем су владале. Према записима различитих светских античких и постантичких историчара, географа и државника, народ произашао из прасловенске Винчанско-Трипољске цивилизације у наследној пост-Винчанско-Трипољској такозваној «Трачкој» цивилизацији распостирао се од севера Азије и Јерменије преко Црног мора до Јадранског мора,²⁰ писао је на подручју од Јерменије²¹ до Балканског полуострва истим пис-

- 16 Vesselina Vachkova, "The Bulgarian Theme in Constantinople's Monuments (A new approach to the study of Bulgarian and Byzantine cultural memory)", *Palaebulgarica*, 4, 2008, p. 5; *Житија Јована Рилског и Житије Светог деспота Стефана* Куев, К., Г. Петков. *Събрани съчинения на Константин Костенечки*. Изследване и текст. Софија, 1986, цит. Константин Костенечки, Сачиненија, пп. 145-146; 371-372 у којем се говори о цару Константину Великом као заједничком царском претку бугарских и српских средњовековних династија. Такође о сродној вези царева Константин Великог и Ликинија видети Карловачки, Пајсијев, Врхобрезнички, Пивски, Загребски, Константинов, Лашванинов, Пејатовићев, Бранковићев и друге родослове и летописе, као и житија Светог Саве, Светог Симеона и Светог деспота Стефана; Љубомир Стојановић, *Старе српске повеље и писма* 1-1, 2, Београд, Сремски Карловци 1929, 1934. Стојановић ЈБ., *Родослови и летописи* — Љубомир Стојановић, *Стари српски родослови и летописи*, изд. СКА, књ. XVI, Сремски Карловци 1927.
- 17 Кл. Иванова. *Нај-старото житие на св.Иван Рилски и неговите литературни паралели*. Софија, 1986. *Иванова, Кл. „Жития на св. Иван Рилски.“, Стара бугарска литература*. 4. Житијеписни творби. Софија, 1986.; Константин Костенечки, (Константин Философ), *Съчинения, Житие на Стефан Лазаревич*, 15-16.
- 18 Љубомир Стојановић, *Старе српске повеље и писма* 1, 2, Београд, Сремски Карловци 1929, 1934.; Љубомир Стојановић, *Стари српски родослови и летописи*, књ. XVI, Српска Краљевска Академија, Сремски Карловци 1927.
- 19 Милован Витезовић, *Свети Сава у Руском царском летопису*, прев. са староруског језика Миљенка Витезовић, Завод за уџбенике, Београд, 2012, стр. 14-30: Царске и краљевске династије Рјуриковић-Васиљевић, Немањих и Палеолог и њихови наследни изданици-породице су у средњем веку владале подручјима Србије, Влашке, Молдавије, Глинске кнежевине састављене од Белорусије, Малорусије и Литваније, Русије, Бугарске и Константинопољског царства.
- 20 Strabo, *Geography*, 7.5.6., Plinius, *Natural History*, 3.23. s. 26, Arrian., *Illyr.* 2, 10; Livius. *Periochae*, LVI
- 21 Vahanyan Vahan, Vahanyan Grigori, „The Intercultural relations between Old Europe and Old Armenia“, XXIII Valcamonica Symposium “Making history of prehistory, the role of rock art”, 28 October – 2 November 2009, Capo di Ponte – Valcamonica, Italy, <http://www.iatr.am/vahanyan/articles/valcamonica1.pdf>: Према резултатима истраживања јерменских инжењера информационог технологија и графичких дизајнера Григорије Вахањан и Вахан Вахањан, „Винчанско писмо из подунавског насеља Винча у Србији су у увише од сто знакова и фонетских слова истоветна са старојерменским словима исписаним на стенама са подручја данашње Јерменије у периоду пред Велики потоп 6.000-7.000 година пре Христа.

мом²² и говорио истим језиком међу собом уз незнатне разлике у наречју.²³ У прилог овим записима античких историчара и географа сведочи истоветност и сличност Винчанских фонетских слова са старојерменским писмом,²⁴ као и истоветност руско-српско-влашко-бугарског језика и писма кроз историју²⁵ са извесним регионалним разликама у наречју.²⁶ О древности ове Винчанско-Трипољске,

22 Радивоје Пешић, *Винчанско писмо и други граматолошки огледи*, Пешић и синови, Београд, Дуган, Милано, 1995. За разлику од филолога, антрополога и историчара Радивоја Пешића који знакове и слова пронађена на грнчарији у праисторијским налаштима насеља Винча, Бањица у Београду и другим локацијама у данашњој Србији назива „Винчанско писмо“, поједини српски историчари, антрополози и филолози ово писмо називају „србица“ како би нагласили етницитет народа који је кроз историју користио и развијао ово писмо. С друге стране поједини светски историчари, филолози и антрополози у својим радовима ово писмо називају општим интеграционим називима „староевропско“ или „дунавско“ писмо.

23 Herodotus, *History*, 4. 24; Francesco Maria Appendini, *De praesiantia et vetustate linguae illyricae*, A. Martechini, Ragusa, 1806; Gregorius Dankovsky, *Homerus slavicus dialectis cognata lingua scripsit, exipsius Homericarmine ostendit...*, Vindobonae – Posenii, 1829; O. H. Трубочов, *Этногенез и культура древнейших Славян*, Наука, Москва, 1991.

24 Vahanyan Vahan, Vahanyan Grigori, „The Intercultural relations between Old Europe and Old Armenia“, XXIII Valcamonica Symposium “Making history of prehistory, the role of rock art”, 28 October – 2 November 2009, Capo di Ponte – Valcamonica, Italy, <http://www.iatp.am/vahanyan/articles/valcamonica1.pdf>

25 На доказе о истоветности и сличности Винчанског и старојерменског писма надовезује се развој азбуке на простору од Балканског подручја преко територија Русије до Јерменије. Захваљујући развоју хришћанства у старој Русији у првим вековима хришћанства (цит. Zosimus, *Historie nouvelle*, T o m e II, livre IV, 5, 2; p. 266; Александар Ильич Айбабин, *Этническая история ранневизантийского Крыма*. Крымское отделение Института востоковедения им. А.Е.Крымского Национальной академии наук Украины – ДАР, Симферополь, 1999. стр. 52, cit. King, 1957, p. 639: „Хришћанска Херсонска епархија се спомине у документима Другог Васеленског сабора 382. године“; *1000 років візантійської торгівлі (V–XV століття)*. Библиотека VITA ANTIQUA. Збірка наукових праць російською та англійською мовами. Збірка наукових праць. –К.: СПД ФОП Чальцев, исторический факультет Киевского университета имени Тараса Шевченко, Київ, 2012.; Г.С. Гриневич, *Православная письменность. Результаты дешифровки*, Миратос, 2006; K. Shkorpil. Starobylgarski pametnici. – V: Dobrudzha. S., 1918, итд.) уочава се сличност сличност писма српског *Мирославовог јеванђеља* са писмом на руским средњовековним документима (цит. *Радио-Телевизија Србије*, „Отворена изложба «Путевима Мирослављевог јеванђеља» 08. 03. 2015, <http://www.rts.rs/page/stories/ci/story/8/Култура/1852029/Отворена+изложба+%22Путевима+Мирослављевог+јеванђеља%22.html>: Руски министар културе Владимир Медински оценио је да чак и површним погледом на српско *Мирослављево јеванђеље* (с. 1185. г.) може да се види сличност тадашњег српског и руског писма и језика. Такође видети Климент Охридски, Константин Преславски и непознати писци, „Житије Св. Константина Ђирила, словенског просветитеља“, *Ђирило и Методије – житија, службе канони, похвале*, Београд 1964.; П. А. Лавров, *Материалы по истории возникновения древнейшей славянской письменности*, Ленинград, АН СССР, 1930, стр. 1-36, 39-66.: „Свети Константин Философ – Ђирило нађе у Херсону јеванђеље и псалтир, писане руским писмом, и човека нађе који тим језиком говори; и разговарајући с њиме и овладавши снагом говора, преводехи на свој језик, установи разлику самогласничких и сугласничких слова, молећи се Богу, ускоро поче читати и причати на самарићанском, те су му се многи дивили и хвалили Бога.“

26 Herodotus, *History*, 4. 24; Francesco Maria Appendini, *De praesiantia et vetustate linguae illyricae*, A. Martechini, Ragusa, 1806; Gregorius Dankovsky, *Homerus slavicus dialectis cognata lingua scripsit, exipsius Homericarmine ostendit...*, Vindobonae – Posenii, 1829;

касније илирскотрачке-словенске цивилизације²⁷ сведочи стари српски календар хронолошки исписан на најзначајнијим каменим споменицима и документима српских владара и властеле у средњем веку до деветнаестог века,²⁸ чије се заснивање и рачунање подудара са геоморфолошким променама изазваним библијским Великим потопом око 5.500 година пре Христа.²⁹ Након примања хришћанства у народу који је живео на подручју некадашње Винчанско-Трипољске цивилизације,³⁰ његову етничку и културолошку повезаност

О. Н. Трубачов, *Етногенез и култура древнейших Славян*, Наука, Москва, 1991, Nicola Densusianu, *Prehistoric Dacia*, Part 4– Ch.XXVI.6, http://www.pelasgians.org/website4/26_06.htm

- 27 Мавро Орбини, *Краљевство Словена (Il Regno degli Slavi)*, Girolamo Concordia, Pesaro, 1601; Прев. Augusto Fonseca), pp. 168-171: „Повељу цара Александра о привилегијама Словенима (Агрианима) у Илирикуму пронашао је секретар краља Хулио Балдасар. Апиан из Александрије назива Агриане „славнима“ и „познатима“, а то је тачно оно што назив „Словени“ значи.“; Затим видети Strabo, *Geography*, 7.5.6., Plinius, *Natural History*, 3.23. s. 26, Arrian., *Ilyr*: 2, 10; Livius. *Periochae*, LVI, Statius, *Achcheid*, 1.134, Valerius Flaccus, *Argonautica*, vi. 135(*Anabasis* 4.2.17ff), a Pindar (*Nem.* 4.49-50; Strabo, *Geography*, 7.3.4, 12.4.4: „Гети, Дачани, Мизи, Мези, Лидијци, Фриги, Тројанци и Битини су исти народ. Сви су они Трачани и не разликују се много међу собом.“ О тврдањама да су сви ти народи били Сармати-Трачани такође видети Маја Николић, „Српска држава у делу византијског историчара Дуке“, *Зборник радова Византолошког института Србује*, XLIV, Београд, 2007, цит. Georgio Sfranze, Critobuli, Ducas, Laonici Chalcocandylae, Georges Pachymeres, Nicephori Gregorae, Metochites, Kantakouzenos итд.; F. M. Appendini, *De praest.et. vet.I.llzr. Rag.* 1806: „Илирско-словенским језиком“ су говорили стари Трачани, Македонци, Сармати, Келто-Скити и неки други народи старог света.“ Такође о томе видети Strabo, 7.3.13, Pliny, 4.12-30: «трачки Гето-Дачани су говорили истим језиком као и Гето-Дачани северно од реке Дунав.“; Theophylact Simocatta, *Synopsi Theophylacti Simocatte* lib. 3.: „Sclavos sive Getas hoc enim nomine antiquitus appellati sunt.“ Такође о везама раних средњовековних Руса са православним Трачанима видети Agustí Alemany, *Sources on the Alans: a critical compilation*, Iss. 8, Vol. 5, BRILL., 2000, pp. 8-9, цитирајући арапске путописце и историчаре као Абу Хамид Ал-Гарнати, Ал Масуди и друге тадашње арапске и персијске путописце и историчаре да је словенске Алане монголски двор називао „хришћанима грчке вере“. Павел Шафарик, *О пореклу Словена*, стр. 17-18, цит. М. Karamzin, A. L. Schlozer и NestorGött. 1802. ff.8, Ist. gos.ross. S.Pet. 1816- 18. 2 A. 1819-26. 11. В.8. Такође видети Радивоје Пешић «Трагом аутохтоности Словена на Балкану“, «, Катена Мунди 2, Београд 1992.: Јонис Касиус, писац *Римске историје* из 2. века после Христа, помиње Србе као народ старе Илирије.
- 28 Милан Стеванчевић, *Српски народни календар, Београдска школа метеорологије*, Свеска Трећа, Београд, 2010-2011. <http://www.scribd.com/doc/69972305/1-Srpski-Kalendar-2010-Prvi-Deo#scribd>: Такође је на Шестом Васељенском сабору 691. године, као и у доба владавине цара Василија Другог у Источноромејском царству усвојено кориштење календара са бројањем година од 5.508. године пре Христа. Такође видети Susan Guettel Cole, „Finding Dionysos“, (Ed.) Daniel Ogden, *A Companion to Greek Religion*, Blackwell Publishing, p. 329: У трачкој Олбији је пронађен календар који је био истоветан календару у грчком Милетосу.
- 29 *Књиге постава* (Глава 6. 13- 22 и Глава 9.1) Старог завета у Библији да је „шест стогина година прве године века Нојева први дан првог месеца усахнула вода на земљи и да је Ноје откривши кров на ковчегу угледао земљу суху, а другога месеца двадесет и седмога дана беше сва земља суха“, те да је (Глава 9.1) „и Бог благословио Ноја и синове његове и рекао им: „Рађајте се и множите и напуните земљу...“
- 30 Александар Ильич Айбабин, *Этническая историја ранневизантијског Крима*. Крымское отделение Института востоковедения им. А.Е.Крымского Национальной академии наук Украины – ДАР, Симферополь, 1999. стр. 52, cit. King, 1957, p. 639:

објединио је српски архиепископ Свети Сава (световно Растко Немањић), на тај начин да су његову књигу *Законоправило* или *Книгу Кормчег* бугарски деспот Светослав из Видина и руски митрополит Кирил и рјазански принчеви 1273. године проширили по Бугарској, а затим и Русији, чиме је на широком подручју Русије био установљен синопсис црквених канона и цариградског царског закона са коментарима цариградских научника на основу преведеног светосавског *Законоправила*.³¹ Међутим, да би се схватили узроци поништавања историографије о древности Винчанско-Трипољске, односно касније Трачанске-Словенске цивилизације³² и о заједничким етничким, културолошки и духовним коренима словенске православне цивилизације у Србији и другим државама које припадају том цивилизацијском кругу, потребно је, пре свега, схватити разлику између политичке философије колонијализма старог Рима на Балканском подручју и политичке философије локалног становништва истог тог подручја. Још и пре проширења хришћанства и у доба Македонских и Римских освајања³³ Балканског полуострва,

Хришћанска Херсонска епархија се спомиње у документима Другог Васељенског сабора 382. године (цит. Zosimus, *Historie nouvelle*, T o m e II, livrre IV, 5, 2; p. 266; Александар Ильич Айбабин, *Этническая история ранневизантийского Крыма*. Крымское отделение Института востоковедения им. А.Е.Крымского Национальной академии наук Украины – ДАР, Симферополь, 1999. стр. 52, cit. King, 1957, p. 639: „Хришћанска Херсонска епархија се спомиње у документима Другог Васељенског сабора 382. године“; *1000 років візантійської торгівлі (V–XV століття)*. Бібліотека VITA ANTIQUA. Збірка наукових праць російською та англійською мовами. Збірка наукових праць. – К.: СІПД ФОП Чальцев, исторический факультет Киевского университета имени Тараса Шевченко, Київ, 2012.; Г.С. Гриневич, *Православная письменность. Результаты дешифровки*, Миратос, 2006; К. Shkorpil. *Starobylgarski pametnici*. – V: Dobrudzha. S., 1918, итд.)

- 31 Simon Franklin, *Writing, Society and Culture in Early Rus, C. 950-1300*, Cambridge University Press, 2002, str. 138,147, cit. Shechapov, *Vizantijskoe iuzhnoslavianskoe pravovoe nasledie*, str. 117-119: Рјазански принчеви су сачували копију текста књиге *Законоправило* из 1284. године – књигу упутстава о животу у вери и црквеним правилима и синопсис црквених канона и цариградског краљевског закона са коментарима цариградских научника на основу преведеног светосавског *Законоправила*.
- 32 Frederick V. Chary, *The History of Bulgaria*, Greenwood, ABC-CLIO, 2011, pp. 12-13: Бугари, Јужни Словени, Украјинци и Руси из старог Кијевског царства су заједно баштинници старих Трачана, који су наставили да заједно живе у такозваном Првом бугарском царству све до победе цара Василија Другог над Иваном Владиславом, када су били укључени у Источноromeјско царство. Такође видети Маја Nikolić, „Srpska država u delu vizantijskog istoričara Duke“, *Zbornik radova Vizantološkog instituta* br. 44, str. 481-491, cit. Драгутин Анастасијевић, *Српкиња византијска царица*: Источноromeјски државник и филозоф Георгије Гемист Плитон је за источноromeјску царицу Јелену Драгаш (1372 —1450.), родом из српске племићке породице Дејановић-Драгаш из североисточне Македоније, говорио да је она била пореклом „из народа Трачана који се простирао од Црног мора преко Дунава до Италије.“
- 33 Anonimni autor, *Serbska beseda u latinskom pismu*, Franz Selch, Beč, 1860, Sveska I, „Illyrica“, str. 42-43, <http://sr.scribd.com/doc/25781253/Serbska-Beseda-u-Latinskom-Pismu>: Таква учења о доласку Спаситеља била су проширена по читавом Илирику и у доба Македонских и Римских освајања (cit. Dion Cassius, LIV.34).

по њему су била раширене најаве о доласку и ширењу хришћанства, тако да се сматра да су због тога Апостоли и могли лако да изврше своје мисије покрштавања од Јерусалима преко Сремске Митровице до тадашње Скитије.³⁴ Када, према историчару Зосиму, цар Константин више није могао да издржи паганизам становника Рима одлучио је да оде из Рима и изгради нову престолницу³⁵ на месту ранијег насеља на обали Босфора Константинопољ (Нови Рим),³⁶ у којем су од 11. маја 330. године живели и владали наследници цара Константина Великог као краљеви василевси.³⁷ Тако је владавина Римљана помоћу многобројне војне силе над народом и природним ресурсима Балканског полуострва, којег су били поделили на земљорадничке државе-провинције,³⁸ трајала све до одвајања западног

34 Anonimni autor, *Serbska beseda u latinskom pismu*, стр. 43-44.; *Нови завет*, „Посланица Светог Апостола Павла Римљанима“ (15.19). Такође о томе видети J. Gardener Wilkinson, *Dalmatia and Montenegro*, Vol. 1, John Murray, Abermarble Street, London, 1848, p. 17, cit. 2 Ep. Tim. iv. 10.: Вилкинсон наводи да су српске кнежевине прихватиле хришћанство у доба првих Христових апостола. Такође о томе видети и „Hrišćanstvo na Balkanu“, *Enciklopedija živih religija*, Nolit, Beograd, 2004.

35 Zosimus, *Historia Nova*, 2

36 Vesselina Vachkova, „The Bulgarian Theme in Constantinople’s Monuments (A new approach to the study of Bulgarian and Byzantine cultural memory)“; К. Г. Петков. Сљбрани сљчинения на Константин Костенечки. Изследване и текст, Софиа, 1986, цит. *Житија Светог Јована Рилског*; Константин, *Житије деснога Стефана*; Вошко Војовић., *L’idéologie monarchique dans les hagio-biographies dynastiques du Moyen-Âge serbe“*, *Orientalia Christiana Analecta* 248, Instituto Pontificio Orientale, Roma, 1995 Константин Костенечки, Сачиненија, пп. 139-140 цх. 10, 11, 12. пп. 191-192145-146 (цх.13-16), пп. 165-167 (цх. 51); Куев, стр. 393-396; Петков Куев, *Сабрани сачиненија на Константин Костенечки*, стр. 371-372 Константин Костенечки, *Сачиненија*, п. 192; Куев, п. 425 Јелена Ердљан, „Београд као Нови Јерусалим“, п. 108.): Према старим српским и бугарским записима, као што је *Житије деснога Стефана Лазаревића* Константина Костенечког Философа или *Житија Светог Јована Рилског*, цар Константин је хтео да Константинопољ буде као „нови Јерусалим“, а његови потомци, у које стари српски и бугарски записи генеалошки повезују са лозом Немањића и деспотом Стефаном Лазаревићем, градили су градове на Балканском полуострву као што је Београд по узору на Јерусалим, односно Константинопољ.

37 Kevin Kaatz, *Early Controversies and the Growth of Christianity*, ABC-CLIO, 2012, p. 126: Наследници цара Константина Великог на челу са краљевима василевсима „самодршцима“ су од 11. маја 330. године живели у Константинопољу. Такође видети *Ursula-Barbara Dittrich, Die Beziehungen Roms zu den Sarmaten und Quaden im Vierten Jahrhundert n. Chr. (nach der Darstellung des Ammianus Marcellinus)*, Bonn, 1984, pp. 65-66: цит. Zosimus, 4. 36; John Nikiu, *Chronicles*, LXXXIII, 65., *Codex Theodosianus*; Kevin Kaatz, *Early Controversies and the Growth of Christianity*, ABC-CLIO, 2012, p. 126; Слободан Дрча, „Хришћани Ниша од почетака до Јустинијана“, *Хришћанство у Нишу кроз векове*, Народни музеј Ниш, Ниш, 2013.

38 Михаил Ростовцов, *Историја старог света: Грчка, Рим*, Фамилет, Београд, 2004, стр. 272: Од освојених држава Римљани су направили земљорадничке државе са ограниченим обимом трговине. Livy, *History of Rome*, 45.43.5; Ovid. Ex Ponto, IV; Salmedin Mesihović, „Ovidije i Ilirik“, *Centar za balkanološka ispitivanja*, knjiga 35, АНУБХ, knjiga XXXVII, 2008, 89-100, cit.. Ovid. Ars amat. II, 657-660; Ovid. Ex Ponto, IV, XIV (Tuticano) 45-48, <http://www.scribd.com/doc/78231552/Salmedin-Mesihovic-Ovidije-i-Ilirik>; John Arthur Evans, *Archaeologia, or, Miscellaneous tracts relating to antiquity*, Society of Antiquaries of London, Volume 49, Nichols and Sons, London, 1770, p. 6, cit. Florus, iv. 12.: На Балканском полуострву су експлоатисали локалне природне ресурсе као што су сирови метали,

Римског царства од источног Константинопољског (словенскогрчко-јерменског) царства 381. године,³⁹ на чијем челу су били православни цар Теодосије и његови наследници,⁴⁰ који су поседовали, између осталих, хришћанске епископије у луци Херсон и осталим лукама на Црном мору.⁴¹ Тај податак је и забележен на *Првом Васељенском сабору* одржаном 381. године у Константинопољу, на којем су учествовали само источни православни епископи.⁴² Становници Источног Константинопољског царства су били већином Словени-Грци⁴³, односно Трачани⁴⁴, и у мањем обиму Јермени и припадници

шуме и катран.

- 39 (Ур.) С. Тсанков, *Правилата на Света Православна Царква*, вол. I, Софија, 1912, стр. 386: Од времена првог Васељенског сабора 381. године Константинопољ се називао „Нови Рим“. Да се од средине петог века Константинопољ сматрао и „Новим Јерусалимом“ и велики хришћанским средиштем видети Н. Delehaje, *Les Saint Stilies*, Brussels, 1923, pp. 11/13, cit. Житије Светог Данила Стилиског.
- 40 John Sleidan, *The Key of Historie. Or, A most methodicall abridgement of the four chief monarchies, Babylon, Persia, Greece, and Rome, etc.* Transl. by A. Darcie, London, 1661, p.183: Цареви Теодосије Други и Маркијан су одлучили да се Васељенски сабори не одржавају на подручју Италије, него у Азији, тако да су на Васељенском сабору одржаном 381. године учествовали само источни православни епископи. О томе видети Zosimus, *Historie nouvelle*, T o m e II, livrre IV, 5, 2; p. 266.; Александар Ильич Айбабин, *Этническая историј ранневизантнџског Крџма*. Крымское отделение Института востоковедения им. А.Е.Крымского Национальной академии наук Украины – ДАР, Симферополь., 1999. стр. 52; Gábor Hosszú, *Heritage of Scribes: The Relation of Rovas Scripts to Eurasian Writing Systems*, Rovas Foundation, 2012, p. 144, 52, 56 cit. Rona-Tas, 1996a; Ursula-Barbara Dittrich, *Die Beziehungen Roms zu den Sarmaten und Quaden im Vierten Jahrhundert n. Chr.* (nach der Darstellung des Ammianus Marcellinus), Bonn, 1984, pp. 65-66: cit. Zosimus, 4. 36; John Nikiu, *Chronicles*, LXXXIII, 65., *Codex Theodosianus*
- 41 Zosimus, *Historie nouvelle*, T o m e II, livrre IV, 5, 2; p. 266. Александар Ильич Айбабин, *Этническая историј ранневизантнџског Крџма*. Крымское отделение Института востоковедения им. А.Е.Крымского Национальной академии наук Украины – ДАР, Симферополь, 1999. стр. 52
- 42 Цареви Теодосије Други и Маркијан су одлучили да се Сабори не одржавају на подручју Италије, него у Азији (цит. John Sleidan, *The Key of Historie. Or, A most methodicall abridgement of the four chief monarchies, Babylon, Persia, Greece, and Rome, etc.* Transl. by A. Darcie, London, 1661, p.183); Gábor Hosszú, *Heritage of Scribes: The Relation of Rovas Scripts to Eurasian Writing Systems*, Rovas Foundation, 2012 p. 144, 52, 56 cit. Rona-Tas, 1996a
- 43 Vesselina Vachkova, “The Bulgarian Theme in Constantinople’s Monuments (A new approach to the study of Bulgarian and Byzantine cultural memory)“, *Palaeobulgarica*, 4, 2008, p. 5: Крџташи су током Четвртог похода 1204. године уништили неке споменике који се односе на бугарско-византнџске везе у периоду од 5. до 13. века, (p. 14:) који доказују да је архонт Тервел из дунавског клана Дуљеби био проглашен за источноромејског цара 705. године, док га је на бугарском трону наследио његов син Кормес (Комес). Такође у вези са етничком структуром становништва Источноромејског царства видети David Urquhart, *A Fragment of the History of Serbia*, British Museum Library, *Google Books*, стр. 19, https://books.google.rs/books?id=s6lUAAAАAcAAJ&printsec=frontcover&hl=sr&source=gb_s_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false : „Када су Турци освојили Источно царство, схватили су да у њему готово да није било Грка, него скоро потпуно словенско становништво. Обичај да се Источно царство назива Грчким царством је оставио погрешан утисак о његовој структури. Царство је било Римско, а Грци су били његови службеници и нису чинили његово становништво. У време хеленске антике, Грка није било северније од планине Олимп, а у доба Римског царства њега су сачињавали Илири, Македонци и Трачани.“ *Ibid*, p. 20: Дејвид Урхарт тврди да селаци у околини Атине и Константинопоља не само да су били Словени, него и да су у периоду његовог пропучовања кроз то подручје „говорили руским језиком.“
- 44 Maja Nikolić, „Srpska država u delu vizantijskog istoričara Duke“, *Zbornik radova Vizantološkog instituta* br. 44, str. 481-491 цитирајући Драгутин Анастасијевић, *Српкнџа*

осталих народа.⁴⁵ Источноромејско царство од 381. године уствари и није требало да се зове више „Ромејско“ или „Романско“ царство, него „Трачко“, „Словенско“, „Грчко“⁴⁶ или „Источно хришћанско“ царство,⁴⁷ будући да су западни цареви који су баштинили наследство старог Римског царства наставили да зову своје царство „свето Римско царство“ са Римом као његовим симболом и главним градом,⁴⁸ да су у Римском и Константинопољском царству живели „људи различите расе и језика“,⁴⁹ и да су хришћани из источног православног царства сматрали да су њихови цареви били Божјом милешћу изабрани за јединствену врховну власт у односу на западне царевице на основу пројављења и поседовања најдрагоценијих хришћанских реликвија,⁵⁰ а касније су и наследници западнорим-

византијска царица: Константинопољски државник и филозоф Георгије Гемист Плитон је за константинопољску царицу Јелену Драгаш (1372 —1450.), родом из српске племићке породице Дејановић-Драгаш из североисточне Македоније, говорио да је она била пореклом „из народа Трачана који се простирао од Црног мора преко Дунава до Италије.“ О Трачанима, који су били називаи “Graoi” према домородачком црноморско-егејском племену Траикос, приказиванима на античким медитеранским амфорама и другим цртежима одевени у трачку народну ношњу видети Barbette Stanley Spaeth, „Athenians and Eleusinians in the West Pediment of the Parthenon“, (pp. 354-355: цит. Andron, FGrHist 10 F 13; Marm. Par. ep. 15; Schol. Aischines, 3.18. Такође видети Pausanias, *Description of Greece* 9. 20.3; 9. 39. 3; Anastasia N. Karakasidou, *Fields of Wheat, Hills of Blood: Passages to Nationhood in Greek Macedonia 1870-1990* (University of Chicago Press, 1997; Petar Milich, „Slavic Ethnogenesis and Great Power Diplomacy: Recurring Themes“, *Journal of the North American Society for Serbian Studies* 14(1): 29–40, 2000, p. 32; Такође видети Theophanis, *Chronographia*, ed. C. de Boor, vol. I, Lipsiae 1883 (repr. Hildesheim 1963), p. 307; 455: Постојала је разлика између интеграционог назива “Romaioi” за припаднике Константинопољског царства и “Graikoi” који говоре грчким језиком у Константинопољском царству. Такође видети Pausanias, *Description of Greece* 9. 20.3; 9. 39. 3; Anastasia N. Karakasidou, *Fields of Wheat, Hills of Blood: Passages to Nationhood in Greek Macedonia 1870-1990*, University of Chicago Press, 1997; Petar Milich, „Slavic Ethnogenesis and Great Power Diplomacy: Recurring Themes“, *Journal of the North American Society for Serbian Studies* 14(1): 29–40, 2000, p. 32.

- 45 Prince Cyrille Toumanoff, *Manuel de généalogie et de chronologie pour l'histoire de la Caucasic Chrétienne (Arménie-Géorgie-Albanie)*. Edizioni Aquila, Roma, 1976; John H. Rosser, *Historical Dictionary of Byzantium*, Scarecrow Press, 2011, p. 199
- 46 Владари из династије Немањић су источноромејског цара називали „грчки цар“ (нпр. на фресци крај Светог Стефана Првовенчаног у манастиру Милешево пише: „Стефан Велики жупан свесрпске земље и поморја севастократор и зет цара греческога кира Алексина.“
- 47 Ivan Biliarsky, *The Tale of the Prophet Isaiah: The Destiny and Meanings of an Apocryphal Text*, p. 193, цит. *Правилата на Света Православна Царква*, ед. С. Тсанков, вол. I, Софија, 1912, п. 386, *Житије Светог Данила Стилитског*, цит. Н. Delehaye, *Les Saints Stylites*, Brussel, 1923, pp. 11-13
- 48 Vesselina Vachkova, “The Bulgarian Theme in Constantinople’s Monuments (A new approach to the study of Bulgarian and Byzantine cultural memory)“, pp. 607-608 цит. Brezenau, „Translatio Imperii“.
- 49 Nikolaos Mesarites, *Funeral Oration for his brother Ioannes* 49, I, p. 62: „Allophyllloi” и “Alloglossoi“; Vesselina Vachkova, “The Bulgarian Theme in Constantinople’s Monuments (A new approach to the study of Bulgarian and Byzantine cultural memory)“, pp. 607-608 цит. Brezenau, „Translatio Imperii“
- 50 Vesselina Vachkova, “The Bulgarian Theme in Constantinople’s Monuments (цит. Mergiali-Sahas *Byzantine Emperors and Holy Relics*, p. 48; Kalavrezou, *Helping Hands for the Empire*, pp. 54-48. Ch. VII, n. 244: Источним хришћанима су биле обзнањене и дате на чување

ских царева почели да се ословљавају на сличан начин.⁵¹ Судар империјалне политичке и моралне филозофије западних римских владара с једне стране, и источних владара василевса, архонта и жупана са друге стране, огледао се и стотинама годинама у континуитету дугом хватању и продаји Словена са Динарских планина, као и Словена и Татара и других народа са Црног и Егејског мора преко јадранских лука као робља Муслиманима и осталим купцима од стране Млечана из Венеције и Ђеновљана, све до смањења, али не и краја продаје ових робова у периоду када су «Европљани почели да купују афричке робове».⁵² Због продаје ових робова Арапима, Каро-

најдрагоценије хришћанске реликвије као што су Свети крст и многи други докази Христовог страдања на крсту. Такође видети Ernest Barker, *Social and Political Thought in Byzantium from Justinian I to the Last Paleologue*, Oxford, 1957, pp. 194-196, cit. Patriarch Antonius, "Letter to Vasilii I": Према цариградском Патријарху Антонију „автократор-цар самодржац“ је „велики и свети суверени владар који је вољом Господа ортодоксни и верни заштитник Цркве и Државе,“ што објашњава и правило генеалогског породичног наследства царског трона „по Божјем праву“ у православним монархијама. О томе видети Photios, Patriarch of Constantinople, *Mystagogy of the Holy Spirit*, Trans. Joseph P. Farrell. Holy Cross Press, Brookline, MA, 1987, p. 77; О схватању српских и бугарских владара да су били изабрани Божјом милошћу такође видети Срђан Пириватрић, „Улазак Стефана Душана у Царство“, *Зборник радова Византолошког института XLIV*, 2007. Стр. 393-394; Срђан Пириватрић, „Самуилова држава – обим и карактер“, Књига 21, Посебна издања Византолошког института, САНУ, 1997, стр. 143, цит. *De Cerimoniis*, 690-6.16 В, стр. 40-41 (Израз „самодржац“ је значио да је бугарски владар своју власт добио Божјом милошћу, а не милошћу византијског цара. (цит. И. Бакалов, Владател, 177-178, који сматра да се титула „самодршца“ добијала и пре титуле Јована Владислава“.) Такође видети и важан податак из рада Веселине Вацкове да су бугарски владари били сувладари источноромејских царева: Vesseline Vachkova, "The Bulgarian Theme in Constantinople's Monuments (A new approach to the study of Bulgarian and Byzantine cultural memory"

51 Ildar Garipzanov, *The Symbolic Language of Authority in the Carolingian World (c.751-877)*, BRILL, 2008, p. 115, cit. *Capitularia Regum Francorum*, Vol. I, 247; *Epistolae Karolini Aevi*, Vol. 2, 537; Schmitz, *Ursprung und Geschichte der Devotionsformeln*, 154, 167; Teophilaktos – "A Deo Conversato" – преведено „по милости Божјој“ или „заштићен Богом“, назив којим су били ословљавани рани источноромејски цареви.

52 Daniel Evans, "Slave Coast of Europe, Slavery & Abolition", *A Journal of Slave and Post-Slave Studies*, 6:1, 1985, p. 47, cit. Alessandra Macinghi Strozzi, *Lettere di una gentildonna fiorentina del secolo XV ai figliuoli essuli*, ed. Cesare Guasti (Florence, 1877), Sept. 13, 1465; *Ibid*, p. 53, cit. Otto Langer, *Sklaverei in Europa während der letzten Jahrhundert des Mittelalters* (Bautzen, 1891), 7. 4. Fernand Braudel, *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Phillip II*, trans. Sian Reynolds, 1 (New York, 1973), 56-58, 63-64. *Ibid*, p. 53, cit. Reinhard Heynen, *Zur Entstehung des Kapitalismus in Venedig* (2nd ed., New York, 1971), 33. 7. За опис ситуације у долини реке Неретве Enciklopedija Jugoslavije (1955-1969), s.v. "Neretva" by Savo Šimković. 5. G. Alfödy, «Die Sklaverei in Dalmatien zur Zeit des Principats», *Acta Antiqua*, 9 (1961), 121-151. 6. Sancti Gregori Papae I, *Cognomento Magni, Opera Omnia*, 17 vols. 7 (Venice, 1770), 354.: Једна од великих лука-пијаца за продају робова на источној обали Јадранског мора, која се називала „робовском обалом Европе“, била је у Дубровнику, где су многи Словени били сабирани и регистровани за прекоморску продају. Такође видети о робовима из црноморско-балканског подручја на венецијанским плантажама шећера на Кипру Daniel Evans, "Slave Coast of Europe, Slavery & Abolition", p. 53, *Studi di storia economica veneziana*, Padua, 1954, 120. George Finlay *A History of Greece*, цит. Michaud, *Historie des Croisades*, iii. 269, C. W. King, *Antique Gems*, p. 303, note 82, 91. Такође о томе видети Frederic Chapin Lane, *Venice, A Maritime Republic*, John Hopkins University Press, 1973

линшкој Европи, Источноромејском царству и другим земљама од раног средњег века, у модерним европским језицима, како тврде неки филолози, реч „роб“ има корен у интеграционом етнониму „Словен“,⁵³ или у термину „servatutis“ за робове Србе,⁵⁴ док су Срби од давнина сматрали да је њихов етноним Срби или општи интеграциони назив „Словени“, „Агриани“ или „Арјани“ још од давнина значио „славни“ или „писмени“.⁵⁵ Оригинални историјски записи и хералдика, између осталих и *Законик цара Стефана Душана Немањића* из четрнаестог века⁵⁶ показују да су се српски владари из преднемањићке и немањићке династије борили за слободу свог народа и територија од освајача, укључујући ту и борбу против продаје својих сународника у робље,⁵⁷ као и да су били омиљени у народу и да су владали у духу хришћанства.⁵⁸ То је, према речима константи-

пр. 7-8; 132-133: „Венецијанци су поготово продавали у лукама на Јадранском мору робове из Средње Европе и Балкана и Русе и Тартаре са истока за рад на плантажама на Криту и Кипру, у Египат као војнике или Фиренци, Венецији и другим италијанским градовима као домаћу послугу са истока поготово у деветом и десетом веку, а њихов извоз је смањен након 1000. године. У тринаестом и четрнаестом веку углавном су се продавали као робље Грци, због акција Каталанске компаније, али пошто су век касније Европљани почели да гледају на православне Грке са више симпатија, робови су се увозили са Црног мора.“

- 53 Henry and Renee Kahane, *Notes on the Linguistic History of "sclavos"*, Studi in onore di Ettore Lo Gatto e Giovanni Maver, Florence, 1962, pp. 345-360; Такође видети Daniel Evans, „Slave coast of Europe, Slavery & Abolition“, p. 46-47
- 54 У случају да су из Босне или из других крајева Динарских планина у Дубровник били доведени ухваћени и заробљени људи морали су да се региструју као „робови пагани“, били они пагани или не, а њихови власници су добијали потврду „carta servatutius“. О томе видети Даниел Еванс, „Slave coast of Europe, Slavery & Abolition“ стр. 47, цит. Gregor Čremošnik, „Pravni položaj našeg roblja u srednem veku“ (The legal conditions of our slaves in the Middle Ages), Glasnik Zemaljskog Muzeja, new series, 2 (1947): 69-74. See also Vinaver, „Trgovina bosanskim robljem“, 125-147; Solovjev, „Trgovanje bosanskim robljem“, 139-164. 39.
- 55 John Gardner Wilkinson, *Dalmatia and Montenegro*, John Murray, Albemarle Street, London, 1848, pp. 7-12; Мавро Орбини, *Краљевство Словена (Il Regno degli Slavi*, Pesaro, 1601, Interpr. Augusto Fonseca, pp. 168-171; Alberto Fortis, *Travels Into Dalmatia*, Ayer Publishing, (Reprint Arno Press, 1971, pp. 45-46; 48-49: Фортис тврди да израз „Власи“ у словенском језику значи „племенит“, слично етникуму „Словен“ који значи „славан“.
- 56 Donald M. Nicol, *Byzantium and Venice: A Study in Diplomatic and Cultural Relations*, Cambridge University Press, 1992, p. 200: Цара Душана, који је имао у поседу и земљу на Јадранском приморју, сматрали су сметњом и Венецијанци и власт у Константинопољу за њихову међусобну трговину житом и другим производима.
- 57 Цар Стефан Душан Немањић је у свом *Законику* наредио да „ко год прода хришћанина невернику“, („католику или муслиману“, како објашњава историчар Данијел Еванс у Daniel Evans, „Slave coast of Europe, Slavery & Abolition“, *A Journal of Slave and Post-Slave Studies*, 6:1, 1985, „његова рука биће одсечена, а његов језик ишчупан.“), cit. Stojan Novaković, *Zakonik Stefana Dušana, cara srpskog 1349 i 1354*, Beograd, 1898., ch. 21.; *Enciklopedija Jugoslavije* (1955-1969), s.v. „Dusan“, Mihailo Dinić; „Dušanov Zakonik“, Dragoslav Janković: „I kto proda hristianina u inuvernu veru Da [mu] se ruка oseče i jezik ureže.“
- 58 Андрија Качић-Миошић, *Разговори угодни народа словинског*, http://www.archive.org/stream/razgovorugodnin00miogooog/razgovorugodnin00miogooog_djvu.txt, Jovan Rajić, *Istorija raznih slavenskih narodov naipače Bolgar, Horvatov i Serbov...vo svet istoričeski*

нопољског историчара Кривовула, Србима дало вишевековно златно доба српске историје⁵⁹ у доба владавине династије Немањић под водством Стефана Немање и његових синова Растка и Стефана Првовеначног (замонашених светог Симеона Мироточивога, Светог Саве и Светог Симона)⁶⁰ и Вукана и њихових потомака све до долаaska Османлијских Турака на Балканско полуострво од петнаестог века. Због увођења Калајове и Јиречекове историографије у српски образовни програм након Берлинског конгреса од стране историчара и министра просвете Стојана Новаковића у влади краља Милана Обреновића, генерације српских ђака нису могле да уче о српским житијима, летописима и родословима које су говориле о генеалогској вези преднемањићке и немањићке династије и бугарске династије Калојан-Тих-Асен са српским римским царевима Константином и Ликинијем и њиховим потомцима,⁶¹ који се у историографији спо-

proizvedenaja Joannom Raičem, V Viene 1794, Сима Лазин Лукић, *Кратка повјесница Срба од постанка српства до данас*, Томо Maretić, *Slaveni u davnini*, Naklada "Matica Hrvatske", Zagreb, 1889, [http://www.archive.org/stream/slaveniudavnini01maregoog_djvu.txt](http://www.archive.org/stream/slaveniudavnini01maregoog/slaveniudavnini01maregoog_djvu.txt); *Крусинање српских владара*, каталог изложбе поводом осам векова манастира Света Жича и Краљевдана, дана општине Краљево, Небојша Дамњановић, Историјски музеј Србије, Народни музеј Краљево, Драгомир Ацовић, „Миропомазање владара“, иста књига, стр. 64

- 59 Critobuli Imbriotae *Historiae*, ed. R. D. Reinsch, Berlin, New York 1983, II, 95, 96; Kritovoulos, *History of Mehmed the Conqueror*, (transl. C. T. Riggs), Princeton University Press, 1954, pp. 99–100: Историчар Кривовул је забележио да је српско немањићко краљевство било „познато по великом броју рудника са златом и сребром кога има више него у Индији, са великим бројем градова и јаких неосвојивих тврђава, са становништвом високе културе и са својом јаком и добро наоружаном војском, краљевство које је била познато и вољено, али су му многи и завидели...“
- 60 Свети Сава и краљ Стефан Првовенчани су у својим *Житијима Стефана Немање* писали да је Стефан Немања био „два пута крштен“, што је интерпретирано на неколико начина; као крштење и миропомазање у православном обреду у цркви Светих Апостола у Пећи после римокатоличког обреда крштења у Зети у Рибници, док у *Родослову српских владара* пише да је Стефан Немања заправо примио свето крштење руком преосвештеног епископа рашког Леонтија, у свом узрасту од 30 година, као што и пише у тексту увода *Хиландарске повеље* Стефана Немање из 1198. године: „И постави ме (Бог за) великога жупана, нареченога у светом крштењу Стефана Немању“. Постоји, међутим, и објашњење да се у православлу израз „двапут крштен“ односи на израз *παλιγγενεσία* („palinggenesia“), када новопримљени монах постаје „као новорођенче“ и одбацује раније греховно тело. Постоји и мишљење да се „свето крштење“ односило за његово рукоположење за великог жупана титуларног имена Стефана од стране рашког епископа Леонтија, које је у себи садржавало и извесне елементе крштења, будући да је у хришћанству сматрано да је Божја власт постављала цара или владара за световну власт на земљи. О томе видети: Протопрезвитер Лазар Мирковић, *Православна литургија*, други, посебни део, свете тајне и молитвословља, Београд, 1983, стр. 53: „Владар који се крунише мења своју људску природу, и преузима благодат као нова личност у већ крштеном телу.“
- 61 James Bryce and Constantin Jireček, „Life of Justinian by Theophilus“, *The English Historical Review*, Vol. 2, No. 8, Oct., 1887, pp. 657–686: „Pater ejus fuit Istok ex progenie et familia sancti Constantini.“ („Отац Јустинијана Istok из фамилије светих careva Konstantinovich.“), цит. Procopius, *Anecdote*. Такође да је цар Јустинијан пореклом повезан са царем Константином Великим видети Teofilo Abate, *Justiniani Vita* 5, nel Codice Barberiniano XXXVIII: “Pater ejus fuit Istok ex progenie et familia sancti Constantini — magni Regis

мињу као припадници словенског клана Дуљеби,⁶² односно Дуло (Дукло,⁶³ Дукљани)⁶⁴, називаног још и Дулони („Божје слуге“⁶⁵) или Дикаи („праведни“⁶⁶, Даки или „праведни“ Дачани чији је један владар био „Диковил“ („праведни“).⁶⁷ Касније у историји је и константинопољски цар Управда, којег српска и бугарска житија повезују са породичном линијом цара Константина Великог и династија Немањић и њених изданака, био је познат под латинским именом «Јустинијан» (лат. «праведни»), што се у историјским записима преводи

Romanorum et maximi monarcharum Christianorum.” („Отац му је Исток родом од породице римског владара и великог хришћанског цара Светог Константина Великог.“) Такође видети *Житија Јована Рилског* и *Житије Светог деспота Стефана* Куев, К., Г. Петков. *Събрани съчинения на Константин Костенечки*. Изследване и текст. Софија, 1986, цит. Константин Костенечки, *Сачиненија*, стр. 145-146; 371-372, у којем се говори о цару Константину Великом као заједничком царском претку бугарских и српских средњовековних династија. Такође о сродној вези царева Константина Великог и Ликинија и Немањића видети Карловачки, Пајсијев, Врхобрезнички, Пивски, Загребски, Константинов, Лашванинов, Пејатовићев, Бранковићев и друге родослове и летописе и житија Светог Саве, Светог Симеона и Светог деспота Стефана; Љубомир Стојановић, *Старе српске повеље и писма* 1-1, 2, Београд, Сремски Карловци 1929, 1934. Стојановић ЈБ., *Родослови и летописи* — Љубомир Стојановић, *Стари српски родослови и летописи*, изд. СКА, књ. XVI, Сремски Карловци 1927.

- 62 Aleksande Jabonowski, *Pisma*, Tom VII, Rzeczy Polskie, Warszawa, Warszawa Sk. g. w księg. E. Wende, 1910, p. 196: Дуљеби, у које спадају Тирагети и Анти, Драговићи и Древлани (Древлан), Лекијани, Радимићи и Вјатићи простирали су се од Дњестра и доњег Према, Дњепра и Дунава до Литваније и Скандинавског полуострва. О томе такође видети: P. M. Barford, *A Companion to Russian History*, Ed. by Abbott Gleason, John Wiley & Sons, 2009, pp. 18-19: Имена племена Дуљеби су типично словенска племена са именима Кривићи, Вјатићи и Словени, а на југу Пољани, Северани, Древлани, Волњани, итд... Археолошки налази у вези са осмим и деветим веком у Луки Рајковској у шумама и телама западне Украјине, Молдавије и Волинцева показују сличност са археолошким налазима на подручју Средње Европе и Доњег Дунава и показују да се ради о словенском становништву које се касније у историјским хроникама појављује под именом Северјани.
- 63 Sanping Chen, *Multicultural China in the Early Middle Ages*, University of Pennsylvania Press, 2012, p. 97: клан „Доклак“ или „Дуокло“
- 64 Jacobo Coletto, *Illyrici Sacri*, Tomus octavus, Sebastianum Coleti, Venetiis, 1819, p. 43: “Serblo Diocleates”; Plinius, *Historia*, 24.8: „Dicia Ulpianus“. δικάϊου (dikaïou) – историчар Плиније у свом делу *Историја* бележи подручје „Дикла Улпиана“ у којем живе „праведни људи“ (δικαίους – „dikaïous“); Cristopher I. Beckwith, *Empires of the Silk Road: A History of Central Eurasia from the Bronze Age to the Present*, Princeton University Press, 2009, pp. 71–73; 405: За клан Дуло филолог Кристофер Беквит тврди да су се у Азији називали „народ Согди, Сакди, односно чак Склади“.
- 65 У изворним грчким и римским текстовима назив „дулон“ је првобитно значио „слуга“, али су због мишљења да је само Бог праведан, и да су само „Божје слуге“ („douloï“) могле да се називају „праведним људима“ временом сви припадници словенско-грчко-јерменског круга који је претходно Римском царству, досежући до Сибира, према историчарима Херодоту и Страбону, су били називани „најправеднијим људима“
- 66 Херодот, 4.93, cit Ephorus; Страбон, Књига 7: „dikaiotatoi anthropoi” – “најправеднији људи”; „Abioi – Abii”: „најправеднији“, „они који не воде ратове”, Ephorus: “Скити су издржљиви, часни људи“ – епитети који је Херодот користио да би окарактерисао Гете – „andreiotaoti kai dikaiotatoi“
- 67 Јован Зонара, *У Колоколоманском манастиру напечатана и У Чт: 31. Ист. идрев. Рус. У Мос. Унив, 1847, стр. 58: “Тројан... воинствова ше ни Даки, сирјеч на Србље, началник же српски; Диковил.“*

као „изабран по Вољи Божјој“ или „слуга Божји“.⁶⁸ Претходник цара Јустинијана цар Теодосије Други је на Сабору у Ефесу ослободио хришћанство јереси несторијанства,⁶⁹ а потомак српско-бугарско-руског (скитског)⁷⁰ кнеза⁷¹ Аспаруха из клана Дуло⁷² војсковођа

68 Donald Fairbairn, *Understanding Language: A Guide for Beginning Students of Greek and Latin*, CUA Press, 2011, p. 81, cit. *Нови Завет*, „Прва Посланица Петра“, 1:3.18.: „Dikaios“ на грчком или „Iustus“ на латинском језику се преводи као „онај који је праведан“ и односи се на Господа Исуса Христа, док је у преводу Новог Завета на српском језику написано „праведник“; *Нови Завет*, „Јеванђеље по Луки“, 23:50; „добар и праведан“ (ἀγαθός καὶ δίκαιος); *Нови Завет*, „Посланица Римљанима“ 1:17: „А праведник ће од вере живети.“, односно према тумачењу Светог Теофилакта Охридског: „Праведни ће живети вером.“ (δίκαιος у смислу (цит. Лука 17:5) да је људима потребна вера у Бога и правда). Такође видети *Thayer's Expanded Definition*, „δίκαιος, δίκαια, δίκαιον“, *The Vocabulary of the Greek New Testament*, James Hope Moulton and George Milligan. Hodder and Stoughton, London, 1914: „У ширем смислу: „Дикаиос“ значи „онај који је праведан, поштен, исправан, који чува Божје заповести.“ Гр. „Теодул“– „слуга Божји“, За српске преднемањичке владаре су средњовековни историчари забележили (цит. фра Андрија Качић-Миошић) да су „владали у хришћанском духу правде и поштења и народ их је волео“. О томе видети: Андрија Качић-Миошић, *Разговори угодни народа словинског*, http://www.archive.org/stream/razgovorugodnin00miogooog/razgovorugodnin00miogooog_djvu.txt; Jovan Rajić, *Istorija raznih slavenskih narodov naipače Bolgar, Horvatov i Serbov... vo svet istoričeskih proizvedenaja Joannom Raičem*, V Viene 1794.; J. Јевремовић, „Печат српског кнеза Стрјојимира“, *Глас Јавности*, 27.07.2006. Према *Житију Светог Јована Рилског* цар Константин Велики и бугарски цар Петар су рођени у исто време, а од цара Петра је рођена млада, мудра и праведна Елена (цит. *Житије Светог Јована Рилског*, п. 17, 401д, 27-33). У вези са тим видети U. Fiedler, „Bulgars in the Lower Danube“, in Florin Curta, *The Other Europe in the Middle Ages*, Brill, Leiden, 2008, pp. 152-154, cit. Eusebius: Еузебије повезује цара Константина и бугарског цара Петра и спомиње његовог претка цара Испора који је саградио градове Плиска и Доросторум поред реке Дунав и „велики зид“ од реке Дунав према мору. О томе такође пише *Христоматия по историја на България*, Том 1. Рано средновековие, (ур.) П.Петров и В.Гюзелев. Софија, 1978, стр. 440, цит. бугарски анонимни летопис из 11. века. Цар Управада-Јустинијан је озваничио јединство духовне и државне власти звано „теодулија“ у предсредњовековној и средњовековној Србији и у Константинопољском царству *Царском одлуком* бр. 6 унетом у *Јустинијанов Зборник* (лат. Justinian, “Novellae VI“, *Corpus Iuris Civilis*).

69 John Sleidan, *The Key of Historie. Or, A most methodicall abridgement of the foure chief monarchies, Babylon, Persia, Greece, and Rome, etc.* Translated by Abraham Darcie, London, 1661, Prema str. 172/174

70 Marcellini Comiti, *Chronicon*, 514.1, Malalas *Chronographia* XVI.p. 402, Evagrius, *Historia ecclesiastica*, III.43, Leo Grammaticus, *Chronographia*, p. 118; Victor of Tunun, *Chronica*, 510

71 К. Гербов, „Канасубиги“ е „княз“, а не „хан“ или „кан“, Институт за бугарски език при БАН, 15.11.2007 г., цит. „Именник на прввите бугарски князе“ Погодинов препис от края на 16 век. Съхранява се в Петроградската публична библиотека №1437, лист 72а—73; „Именник на прввите бугарски князе“ Уваров препис от XV в. Открит през 1946 година Съхранява се в Москва № Увар. 1334 (10); „Именник на прввите бугарски князе“ Московски препис от началото на 16 век. Съхранява се в Московската синодална библиотека № 280, лист 68а—69.

72 Име цара Испора или Аспара (Аспарук) је било исто као и име краља „Аспакоус“ или „Испакаи“ сарматског племена Јазига, („Аспакоус, Ишкакаи“ цит. Thomas V. Gamkrelidze, Vjaceslav V. Ivanov, *Indo-European and the Indo-Europeans: A Reconstruction and Historical Analysis of a Proto-Language and Proto-Culture.*) Mouton de Gruyter, New York, Berlin, 1995, p. 468, cit. Vasmer, 1923, I. 14, 34). На старогрузијском језику „аспа“ значи „бели коњ“, „победнички коњ“ (цит. Vasmer, 1923, I. 14, 34, слично коњу Кантосус („Беласту“, „Пеласту“, „Сирбису“) из Хомерове Илијаде (цит. Iliad., 9. 407 i 11.680).

Виталијан⁷³ ослободио је православље⁷⁴ јереси монофизитизма.⁷⁵ Српски свештеници вршили су црквену службу на територији од Карпата до Косова и Метохије на локалном словенском дијалекту.⁷⁶ Још много пре такозване „Велике шизме“ између православног истока и римокатоличког запада у доба константинопољског патријарха Михајла Керуларија и римског папе Лава 1054. године,⁷⁷ и пре

- 73 Jorandes, Gettica, (прев. Panckoucke), p. 176: “Виталијан, унук моћног Аспара“; Ницепхорес, Бревиар, “Клан Дуло којем припадају Кубрат и његов отац Орган“; В. Н. Златарски, *Българските князе от рода Дуло*, ПСП, кн. LXIII, Софија, 1903.; Један син Виталијана звао се Бузес, а Бузес је било старо скитско име из „ресе Арјана“ или „Аутохтоних“, „номада“, „Медо-Скита“, „Агрикултурала“ (Jules Oppert, *Le Peuple et la Langue des Medes*, Maissonneuve et Cio, Libraires-Editeurs, Paris, 1879, p. 7: Herodot, I.101; Struchates)
- 74 Theopanes, p. 157: „Православни из Скитије, Мизије и других области наговорили су Виталијана, сина војводе федерата Патрикола, да се бори против безбожног цара Анастасија.“ Peter Charanis, *Church and State in the Later Romane Empire, The Religious Policy of Anastasius the First (491-518)*, Kentron Vyzantinōn Ereunōn, I, Thessaloniki, 1974, p. 81: Виталијан је био рођак скитског свештеника Леонтија и свргнутог православног патријарха Македонија. Након „грчке ватре“ у Константинопољу Виталијан се повукао у Анкиалос (цит. Evagrius, iii.43). Исто дело, стр. 93; 160, cit. Malalas, XVI.402, Evagrius IV.3, Thophanes, Jordanes, 360: Виталијану су се 517. године придружили кавкаски Куртигури и други Словени изнад реке Дунав и он је држао под контролом читаву Скитију, Мезију и Тракију, тако да му је цар Јустинијан дао ранг „комите федерата“.
- 75 Elizabeth A. Castelli, “Chapter 39: Asterius of Amasea, Ekphrasis on the Holy Martyr Euphemia”, July 15, 2000, in Richard Valantasis, *Religions of Late Antiquity in Practice*, Princeton University Press, 2000, p. 464; Cyril Mango, ‘The Relics of St Euphemia and the Synaxarion of Constantinople’, BGG n.s. 53,1999, 81–82: На Халкедонском сабору одржаном у цркви Свете Еуфимије 451. године било је 630 представника свих локалних хришћанских цркви. Према Константинопољском Синаксариону на чудесан начин мошти Свете Еуфимије су објавиле да је православље а не монозитизам било права хришћанска вера.
- 76 О црквеној служби бискупа Никете Ремезијанског на подручју Хомољских планина, Тимока, Поморавља и Подунавља видети и у Павел Шафарик, *О имену Словена*, цит. *Vita S. Theodos*.ap.Pag.T.II. p. 9; I. Zonaras, *Hronika*, Ruski Prevod u Vokolomanskom Manastiru. Napecetan u Ct 31 Istor. I Drevn. Rus. U Moskv. Univ. 1847. god, стр 58, Miloš S. Milojević. *Odlomci Istorije Srba*, Tom I. str. 208-210 Небојша Озимић, „Порекло светог Никите Ремезијанског: Свети Никита из Ремезијане“, Центар за црквене студије, Ниш, 2007, стр. 31 – 40, Petre Mocanu, „The Carpathian-Danubian-Pontic Space – the Geographical Area of the Birth of the Romanian Christianity“, *Annals of the University of Craiova – Series Geography*, p. 132: Свети Никола Ремезијански је био прозван „Апостол Дачко-Румунски“, cit. Nolanus Paulinus, Carmen XVII и Pippidi, D. M., 1967, pp. 243-247.
- 77 Владан Станковић, „Утицај папства на Србију и Бугарску крајем XII и почетком XIII века“, *Теме*, г. XL, бр. 2, април–јун 2016, стр. 585: Када је дошло до раскола хришћанског света 1054. године, обележеног екскомуникацијом црквених поглавара Цариграда и Рима, запажену улогу је имао архиепископ Бугарске Лав у расправи између Михаила Керуларија, цариградског патријарха, и Хумберта да Силве, легата папе Лава IX (Станковић, 2003, 169–178); *Исто дело*, стр. 587: Ни претња Инокентија III упућена крсташима да ће бити изопштени из Цркве, у чије име су кренули, није уродила плодом. Инокентије III је био ужаснут вешћу о паду Цариграда. Међутим, убрзо је у писму које је упутио римокатоличким прелатима Француске изразио да пад Грчког царства јесте Божија воља и да су Грци поново кренули стопама Свете римске цркве (Migne, 1844–1880, 215: DCXXXVI; Pothast, 1874, p. 162; Smičiklas, 1904, p. 37, 55; Housley, 1999, p. 569–570); *Исто дело*, стр. 589: Да је Византија присутна у идеолошком смислу и да је она заиста и даље једини узор говори нам и натпис у куполи Цркве Свете Богородице у Студеници настао током 1207/08. године, у коме се, и поред тога што

изричито наглашавања изворног хришћанства са истока у хералдици, хагиографији, иконографији, фрескописању и хијерархији у дворском достојанству династије Немањић,⁷⁸ хијерархија у дворском достојанству преднемањићке династије српских дукљанских⁷⁹ владара светог Јована Владимира или Константина Бодина садржала је недвосмислене елементе источне православне цивилизације. Називи села⁸⁰, натписи на печатима, црквеним документима и фрескама у црквама од десетог до дванаестог века, у неким случајевима саграђеним и на много старијим црквама из античких времена, на подручју које обухвата данашњу Србију, Црну Гору (некадашњу Дукљу-Зету),⁸¹ Грчку, Бугарску, Украјину, Русију, Јерменију и Грузију, показују велико поштовање источњачких⁸² култова светаца-мученика Светог Теодора Стратилата и Светог Ђорђа.⁸³ У периоду пре Немањића на подручју Дукље-Зете Теодора у доба династије Светог

Византија после 1204. године не постоји, истиче Немања на првом месту као сват грчког цара Алексисија (Ђурић, 1981, р. 276; 408). У повељи коју је издао Стефан Немањић манастиру Хиландар 1207/08. године, сам Стефан наводи се као зет боговеночаног цара Алексисија. *Исто дело*, стр. 592: Папство није имало успеха са Калојановим наследником Борилом. Иако узурпатор коме је била потребна папина помоћ, Борил је управљао Црквом у византијском духу. Сазивајући Сабор у Трнову 1211. године против јеретичког богумилског покрета и поред тога што је папа послао кардинала у Бугарску у време Сабора, његове процедуре су биле потпуно источне и (*Исто дело*, стр. 593) у складу са византијским духом (Fine, 1994, р. 113; Успенски, 2000, р. 410; Дворник, 2001, р. 131).

- 78 М. Мурко, *Geschichte Südslavischen Litteraturen*, Leipzig, 1908. Уп. М. Н. Сперанский, цит. дело, стр. 85.: Од времена Светог Саве, што показује и употреба имена у династији Немањић (Симеон – Столпник, Сава – Освећени), Србију је јак утицај хришћанског Истока повезао са Палестином и Синајем, што се огледало у постепеном увођењу јерусалимског палестинског богослужбеног типа, које долази до врхунца у литургијској реформи XIV века (Никодимов превод Јерусалимског типика 1319. и Романов типик).
- 79 Eric McGeer, John Nesbitt, Nicolas Oikonomides, *Catalogue of Byzantine Seals at Dumbarton Oaks and in the Fogg Museum of Art, Vol. 5: The East (continued), Constantinople and environs, unknown locations, addenda, uncertain readings*, Dumbarton Oaks, 2005, р. 155: У Берлину се налази печат дукљанског владара Петра, написан азбуком „ΠΕΤΡ8 ΑΡΧΟΝΤΟ8 ΔΙΟΚΛΙΑ΄ ΑΜΗΝ“.; Историчар Јаков Колеџи (Jacobco Coletto, *Illyrici Sacri*, Tomus octavus, Venetiis, 1819, р. 43) за становнике древне Дукље је употребљавао израз „Срби Дукљани“ („Serblos Diocleates“).
- 80 Острво у заљеву Бока се зове Свети Ђорђе, манастир Бијела у Дурмитору посвећен је Светом Ђорђу, црква Светог Ђорђа у Подгорици има темеље из античких времена, црква Свете Теодоре у Бару подигнута је на темељу старије цркве Светог Ђорђа,
- 81 Jacobo Coletto, *Illyrici Sacri*; Eric McGeer, John Nesbitt, Nicolas Oikonomides, *Catalogue of Byzantine Seals at Dumbarton Oaks and in the Fogg Museum of Art, Vol. 5: The East (continued), Constantinople and environs, unknown locations, addenda, uncertain readings*; Такође видети Ђорђе Јанковић, „Предање и историја Цркве Срба у светлу археологије“, *Хришћанска мисао*, Библиотека Велики свечаник, посебно издање, Београд, 2015.
- 82 Зарије Бешић, Драга Гарашанин, Милутин Гарашанин, Јован Ковачевић, *Istorija Crne Gore*, Књига прва, *Od najstarijih vremena do kraja XII vijeka*, Redakcija za Istoriju Cme Gore, Titograd, 1967, стр. 439–442.
- 83 Јован Неšković, „Crkva sv. Đorđa u Titogradu“, *Starine Crne Gore III – IV*, Cetinje, 1965, стр. 113–115.; *Isto delo*, стр. 66: Апсида са источне стране цркве Светог Ђорђа сазидани у правцу исток – запад, што значи да је црква Светог Ђорђа у Подгорици подигнута на још старијем сакралном објекту.; Božidar Šekularac, *Crkva Sv. Đorđa u Podgorici, Sto dvadeset godina od oslobođenja Podgorice*, 2000, стр. 259.

Јована Владимира⁸⁴ било је развијено поштовање Пресвете Тројице и Пресвете Богородице и источних и домаћих светаца, а како показују печати династије Бодина-Војислављевића, поготово поштовање Светог Ђорђа и Светог Теодора Стратилата.⁸⁵ Према печату српског владара екусијастиса Петра⁸⁶-Константина Бодина, сина српског владара протоспатара Михаила,⁸⁷ Бодин се потписивао једном од највиших константинопољских владарских титула „екусијастис“ и дворским достојанством „протосеваст“,⁸⁸ што је била једна од највиших владарских титула константинопољског двора.⁸⁹ На печату екусијастиса Петра-Константина Бодина су приказани Свети Теодор Стратилат⁹⁰ и Свети Ђорђе, а Свети Ђорђе је приказан и на печату Бодиновог сина Ђорђа, пронађеном код Борисовграда у јужној Бугарској, и заједно са Пресветом Богородицом такође и на

84 Даница Поповић, *Српски владарски гроб у средњем веку*, Филозофски факултет, Београд, 1992, стр. 21: У цркву посвећену Пресветој Богородици, познату као Пречиста Крајинска, пренијети су из Преспе остаци трагично настрадаог кнеза Владимира и сахрањени поред оца.

85 Aleksandar Radoman, „Bodinov olovni pečat zlatnog sjaja“, *Analitika*, 08. 03. 2013, <http://portalanalitika.me/clanak/93246/bodinov-olovni-pecat-zlatnog-sjaja>: „Patron katedralne crkve u Baru bio je upravo Sv. Teodor. Ta je crkva izgorjela u požaru krajem XI vijeka i na njenim temeljima sagrađena je crkva Sv. Đorđa, prvi put notirana u istorijskim izvorima 1125. godine. Poznato je da je Sv. Đorđe smatran zaštitnikom Bara, prijestonoga grada Dukljansko-barske nadbiskupije, a iz perioda XI–XII vijeka s teritorije Duklje poznate su još dvije crkve posvećene tome svecu – ona u Podgorici iz XI vijeka i benediktinska opatija na ostrvcu pored Perasta koja se prvi put pominje 1166. godine... I površan uvid u registar kultova rasprostranjenih u Duklji X–XII vijeka ukazaće na dominaciju upravo istočnjačkih kultova.

86 Jean-Claude Cheynet, „La place de la Serbie dans la diplomatie byzantine à la fin du Xie Siècle“, *ZPVI* 45, 2008, 91; В. А. Мошин, *Грамотите на манастирот Св. Георги*, 119, 184, нап. 9; 210, нап. 5.

87 *Vizantijski izvori za istoriju naroda Jugoslavije*, том III, Vizantološki institut, Beograd, 1966, стр 162. Историчар Јован Скилица је писао да је цар Константин Мономах, највероватније око 1052. године, доделио Бодиновом оцу Михаилу протоспатарско достојанство.; Fransoa-Olivije Tuati, *Istorijski rečnik srednjeg veka (Zapad, Vizantija, Islam)*, Unireks, Podgorica, 2008, стр. 297: Према Франсоа-Оливије Татију титула „протоспатар“, односно „први међу спатарима“ или „вивизантијски стратер“, била је укинута за време Алексија Комнена.

88 Aleksandar Radoman, „O novopronađenom pečatu dukljanskoga kralja Bodina“, *Lingua Montenegrina*, год. V/2, бр. 10, Institut za crnogorski jezik i književnost, Podgorica, 2012, стр. 235, cit. Jean-Claude Cheynet, „La place de la Serbie dans la diplomatie Byzantine à la fin du Xie siècle“, Aleksandar Radoman, „O novopronađenom pečatu dukljanskoga kralja Bodina“, *Zbornik radova Vizantološkog instituta*, XLV, Beograd, 2008, 89–98, стр. 234, cit. Predrag Komatina, „Vizantijska titula Konstantina Bodina“, *Zbornik radova Vizantološkog instituta*, XLVIII, Beograd, 2011, 61–76.

89 Aleksandar Radoman, „O novopronađenom pečatu dukljanskoga kralja Bodina“, стр. 235, cit. Konstantin Porfirogenet, „Lista titula“, 46. поглавље *Knjige o ceremonijama*

90 На печату екусијастиса Бодина Свети Теодор Стратилат је приказан на исти начин на који је свети Теодор приказан на фресци у фрескопису-задужбини српског деспота Дејана Дејановића у Земенском манастиру у данашњој Бугарској. Деспот Дејан Дејановић је био супруг сестре цара Душана Немањића Теодоре-Евдокије и прадедапоследњег источноромејског цара Константина XI Драгаша Палеолога (1448—1453).

печату архонта Диоклеје Никите на прелазу из десетог у једанаести век.⁹¹ У једанаестом веку православље проповедано на подручју данашње Србије, Бугарске и Грчке, изнедрило је Светог Јована Рилског, чије *Житије* је оставило трага на српску и бугарску историографију и утицало на учвршћивање православља на том подручју кроз његове наследнике подвижнике Гаврила Лесновског, Јоакима Осоговског и Прохора Пчињског.⁹² Живописи из црква Светог Томе у Кутима код Херцег Новог или цркве у месту Паника код Билеће показују утицај православне цркве из Солуна,⁹³ док цркве у тадашњој Зети показују утицај православних цркава из западне Бугарске.⁹⁴ Након што су Нормани из Јужне Италије разорили области Охридске архиепископије од 1081. до 1085. године у доба Константина Бодина пре свог повлачења у Италију, на тада срушеним црквама у Мородвису, Липљану и Грачаници Немањићи су у доба своје владавине поново подигли цркве, а западни крсташи под Рејмундом Тулским и епископом Подиа 1096-1097. године при пролазу кроз Србију

91 Александар Радоман, О новопронађеном печату дукљанског краља Бодина“, стр. 236, цит. Т. Gerasimov, „Un sceau en plombe de eorges fils du roi Bodine“, *Studia historico-philologica Serdicensia*, I, Serdicae, 1938, 217–218.

92 Ђорђе Јанковић, „Предање и историја Цркве Срба у светлу археологије“, *Хришћанска мисао*, Библиотека Велики свечаник, посебно издање, Београд, 2015, стр. 243

93 *Исто дело*, стр. 234. Такође *исто дело*, стр. 235-236: По успостављању Барске архиепископије 1089. године, дубровачки архиепископ задржао је црквену власт само над територијом коју је контролисала Византија. По расположивим подацима, сводила се на Конавле и Боку. У цркви посвећеној Ризи Богородице у Бијелој, забележен је 236 грчким језиком епископ Данило, у ниши са његовим портретом, направљеној за епископски престо; живопис припада 12. столећу (П. Мијовић 1970: 243- 245). Сличан живопис откривен је у Котору, са приказаном поворком архијереја у олтарској апсиди (дакле православна евхаристија), у храму посвећеном Све-том Арханђелу Михаилу; у њему су нађени неки камени прозори из срушеног Иловичког храма исте посвете. Током 12. столећа епископија Босне, тојест Србије како је забележено, вратила се под Дубровник.

94 Ђорђе Јанковић, *Српско поморје од 7. до 10. столећа*, Српско археолошко друштво, Београд, 2007, стр. 229: „То се види по зетским црквама уобичајеним за подручја тадашње западне Бугарске, а посредно из одсуства латинских натписа 10. столећа и у Зети, и у унутрашњости земље. Тако са једне стране видимо пуну сарадњу владара (Петар, Павле и Захарија), са Цариградом (па и Римом), а са друге стране подижу се цркве у духу словенске Цркве којој је на челу био Свети Климент, са престолом у непријатељској Бугарској.“ О православној епископији у Дољанима код Подгорице, рушевинама манастира Архангела Михаила на Превласи и другим рушевинама православних манастира у местима Кртоле, Луштица, Превла,а Страдиоти, итд. видети М. Никодим Богосављевић, „Манастир Златица Дољани код Подгорице“, Библиотека „Епископ диоклијски Евандрос, Књига 1, Подгорица, 2001.: „Манастир Златица, манастир Светог Марка у Дрпама и Зетска епископија Светог Саве су били наставак древне старохришћанске Дукљанске и Златичке епископије.“; Павле С. Радусиновић „Становништво и насеља зетске равнице од најстаријег до новијег доба, друга књига“, 1991.; Биљана Живковић, „Васкрсење Михаљске Превлаке!“, <http://www.vaseljenska.com/intervju/vaskrsenje-miholjske-prevlake/>; *Билтен са Ванредне скупштине Михаљског збора Матице Боке у Херцег-Новом 12. 03. 2005.* <http://www.njegos.org/arhsrpski/miholjski.htm>; Младен Црногорчевић – Михаљски збор у Боци Которској, Београд, 1893.

према Константинопољу и Палестини сусрели су се са владаром Бодином у Скадру, али су се сукобљавали са локалним становништвом и након тога нису више пролазили тим путем.⁹⁵ Након што су Сицилијанци и други „западни Латини“ опустошили Солун 6. августа 1185. године и након што су у Четвртог крсташком рату 1202. и 1203. године Венецијанци и други европски „крсташи“ под водством млетачког дужда Енрика Дандоло опустошили далматински део јадранског приморја и Цариград на свом путу до Јерусалима и Египта,⁹⁶ историчар Никита Хонијат је „због преваре и непоштовања према Господу Христу“ крсташа изразио сумњу да ће се „западни Латини и источни Романи икада сложити“ и тврдио да су „1187. године Муслимани третирали Јерусалим с више поштовања него што су га западни хришћани показали према хришћанима на истоку“.⁹⁷ Након што су се освајачи Константинопоља Болдвин и Хенрих у том новоосвојеном граду прогласили римским царевима („аутократор Романоуполитис“), односно царевима „Латинског царства“, многе породице су се одселиле из Константинопоља, а бивши владари из Константинопоља су пребегли и основали ново царство у Никеји и Трабзону⁹⁸ са којима су наставили да одржавају везе и православни балкански Словени. То је била последица прогона који је у том периоду папин изасланик Пелагиус успоставио над православним свештенством које није хтело да прихвати Унију са Римом,⁹⁹ као и након неуспелог напада латинског цара Хенриха на бугарског цара Калојана 1206. године и на српског принца Стефана Првовенчаног 1214. године.¹⁰⁰ Након тога је српски светитељ Свети Сава на свом путовању-ходокашћу у Јерусалим заобишао новоустављено крсташко латинско царство у Цариграду и упутио се у Никејско царство, где је у цркви Свете Мудрости у Никеји проглашен за архиепископа Српске право-

95 Ђорђе Јанковић, „Предање и историја Цркве Срба у светлу археологије“, *Хришћанска мисао*, Библиотека Велики свечаник, посебно издање, Београд, 2015, стр. 233-234

96 George Finlay *A History of Greece*, cit. Michaud, *Historie des Croisades*, iii. 269, C. W. King, *Antique Gems*, p. 303, note 82, 91

97 *O City of Byzantium: Annals of Niketas Choniates*, trans. Harry J. Magoulias, 1984, p. 6. cit. Nicita Honiates, *Anali* 301-302. cit. Honiates, 575-57.

98 Filip Van Tricht, *The Latin Renovatio of Byzantium: The Empire of Constantinople (1204-1228)*, BRILL, Leiden, 2011, cit p. 38, Georgii Akropolites, 16.; *Ibid*, pp. 73-76, cit. Brial, *Recueil des Historiens des Gaules*, XVIII, p. 527; *Ibid*, p. 79, cit. Gouarides, *Formes de legitimation de l'Etat de Nicee*, pp. 157-158; Vasiljevskij, *Epirotica saeculi XIII*, no. 26

99 Georgius Acropolites, *Historia*, 17; Choniates, *Historia*, I, 593-94; 634.67-635.5

100 Filip Van Tricht, *The Latin Renovatio of Byzantium: The Empire of Constantinople (1204-1228)*, pp. 185-186, cit. Villehardouin, 436. Такође видети Donald M. Nicol, *Byzantium and Venice: A Study in Diplomatic and Cultural Relations*, Cambridge University Press, 1992. p. 139, cit. Niketas Choniates, 553-556; Villehardouin 203-205; Queller, *Fourth Crusade*, 116-121; Godfrey, *1204*, 112-114: Бонифаће и Алексис Четврти су се борили са Бугарима, јер су хтели да ухвате цара Алексија Трећег који је побегао у Тракију, а у истом периоду је грчко становништво напало Латинску четврт у Константинопољу.

славне цркве,¹⁰¹ и затим од православног цара Теодора Првог Ласкариса и васељенског патријарха Манојла Сарантена добио десницу Светог Јована Крститеља и круну за миропомазанье свог брата и будућег српског краља Стефана Првовенчаног.¹⁰² Будући да су се пре тога само константинопољски цареви крунисали у цркви Свете Софије десницом Светог Јована Крститеља,¹⁰³ то је јасно показивало намеру династије Немањића да симболично и фактички нагласи наставак припадања српске државе и цркве константинопољском царском православном цивилизацијском кругу, који је српској држави и цркви, а касније преко њих и константинопољско-српској династији Палеолог Драгаш Дејановић и руској династији Васиљевич, припадао захваљујући брачној вези српског краља Стефана Првовенчаног и краљице Евдокије „Порфиrogenет“ – „царског порекла“,¹⁰⁴ кћерке константинопољског цара Алексија Трећег Анђела. Наглашавање породичне везаности константинопољске царске династије Анђела и краљевске династије Немањића наглашавано је деценијама у низу и пре и после крунисања Стефана Првовенчаног на Сабору у Жичи.¹⁰⁵ Тако је породична, културолошка и геополитичка веза ди-

101 *Stari srpski rodoslovi i letopisi*. Књига 16, Српска краљевска академија, Sremski Karlovci. Stojanović (1927). str. 182, 186, 194, 198.

102 Станоје Станојевић, *Свети Сава*, Херес, Београд, 1998. (фототипско издање из 1935. године, *Свети Сава у руском царском летопису*, прев. Миљенка Витезовић, Завод за уџбенике, Београд, 2012, стр. 59-60

103 Constantinus VII Porphyrogenitus *De Cerimoniis auluae byzantinae*, ed. J. J. Reiske, Vol. I, 3, Bonn, 1829-1830, p. 43

104 Alexis Peter Vlasto, *The Entry of the Slavs into Christendom*, Cambridge University Press, 197, pp. 221-221: Будући да Стефанова принцеза Евдокија није била само обична византијска принцеза, него и „porphyrogenete“ – царског порекла, манастир Жича је била обојана у Царску боју – неку врсту тамноцрвене боје која се такође у народу назива и „гримизна“ („пурпурна“) боја. Титула Порфиρογεννητος („Порфиrogenетос“), што је значило „рођен-а у царском пурпуру“, додељивана је сину или кћерки цара (о томе видети „Porphyrogenetos“, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Oxford University Press, New York, Oxford, 1991, p. 1701). Такође видети *Радио-Телевизија Србије, У сусрет осам векова манастира Милешева*, 2. део, 2013, цит. Бранислав Цветковић, Завичајни музеј, Јагодина, „Записи уз ликове Немањића у припрати манастира Милешева, 12:40 – 13:52: „Манастир Милешеву треба разумети на исти онај начин на који су функционисали манастир Жича као прва архиепископија и манастир Студеница као гробно место родоначелника династије Немањића. Ако се комплетно сагледа како изгледа источни зид унутрашње припрате, видеће се да је то једна политичка метафора која окупља прве Немањиће и византијског цара Алексеја Трећег Анђела, који су сви насликани под једним огромним распеем које данас више не постоји, али чији су фрагменти сачувани. И, оно што је кључно, то је заправо да су, заправо, доста добро очувани натписи уз прве Немањиће, оно што је такође Свети Сава лично редиговао, оно што је заправо црвена нит црвена нит која повезује све те портрете то је њихово првенство, па је наравно Владислав први ктитор, Радослав је првенац – првородни син краља Стефана Првовенчаног, Стефан је први крунисани краљ, Свети Сава је први архиепископ, а неки други извори нам показују да сада оштећени натпис уз Светог Симеона Немање показује да је он заправо први обновитељ српског отацтва.“

105 Постоје интерпретације да се Сабор у Жичи одржао на Спасов дан 1217./1219./ и 1221. године. Ток крунисања Стефана Првовенчаног је описао монах и писац Теодосије на

настија Анђела и Немањића била наглашена у Хиландарској оснивачкој повељи великог жупана Стефана Немање из 1199. године, којом су Стефан Немања и Свети Сава, уз дозволу цара Алексија III Анђела, изградили манастир Хиландар на Светој Гори „да буде Србима на поклон вечни“¹⁰⁶ у Хиландарској повељи великог жупана Стефана Немањића из 1202. године, у свечаном златном ктиторском натпису у куполи Студенице 1208/1209. године, те у манастиру Милешево, осликаној до 1227/1228. године.¹⁰⁷ Да би се нагласила чиње-

следећи начин: Теодосије, *Житије Светог Саве*, изд. Ђ. Даничић, предг. Ђ. Трифуновић, Београд, 1973, 141-144; 150-152: Првог дана Сабора у Жичи на дан Христа Спаса Свети Сава је крунисао Стефана Првовенчаног. Другог дана су се сви присутни на Сабору изјаснили да поштују изворно апостолско предање и цркву. Трећег дана Сабора су се изјаснили против жереси.; Такође видети: Драгомир Ацовић, „Миропомазање владара“, Небојша Дамњановић, *Крунисање српских владара*, каталог изложбе поводом осам векова манастира Света Жича и Краљевдана, дана општине Краљево, Историјски музеј Србије, Народни музеј Краљево, 2007, стр. 38-39: „Поуздано се зна да је Стефан Првовенчани први пут крунисан у архиепископској цркви у Жичи 1217. године. Чин посвећења и миропомазања који је обавио Свети Сава значио је да је основу тог крунидбеног ритуала (на основу података из Теодосијевог и Доментијановог *Житија* морала чинити византијска пракса, (цит. Мирковић, стр. 231.; цит. србуљски требник Јеронима Загуровића из 1540. године са грчким изворником: ... „чин биваемши на поставлинии ц'ра“) Обред је започео сазовом Сабора и бденијем дан уочи Спасовдана, а сутрадан се наставио архијерејском литургијом. После великог входа Свети Сава је призвао брата у олтар. Тамо га је по обављеним молитвама и благослову (вероватно и после причасна), огрнуо багреницом, опасао бисерним појасом (лоросом?) и крунисао, а потом миропомазао. Потом је уследио позив владарског имена новокрунисаног краља, представљање народу у многољетствије.

106 Божидар В. Зарковић, „Велика Хоча и зачеци црквеног поседа у Метохији“, *Зборник радова Филозофског факултета*, XLIII (2)/2013, стр 134, цит. Миљковић, 2008, 84–95, цит. Теодосије, Доментијан; цит. Теодосије, *Житије Светог Саве*, 1984, стр. 48–49; Доментијан, *Житије Светог Саве*, 1865, стр. 162, 58: Након што је цар Алексије III Анђео златнопечатним сигилоном дозволио Светом Симеону и Светом Сави да обнове запуштени манастир Хиландар у крају Милеје на Светој Гори, један духовник са Свете Горе је рекао Светом Сави да би требало да се он и отац му Симеон постарају у сврху спаса свог отачаства да обнове манастир на Хиландару и у њега примају своје сународнике. Такође о напору Светог Саве и Светог Симеона да добију хрисовуљу за манастир Хиландар од цара Алексија Трећег Анђела и о вишевековном континуитету поштовања завештања из хрисовуље цара Алексија Трећег Анђела из 1198. године да манастир Хиландар буде „Србима на поклон вечни“ видети Миленко Пешић, „Благослов Хиландара за краљеве и председнике, *Политика*, 14.04.2017.; Такође о *Хиландарској повељи* Стефана Немање из 1199. године којом је српски манастир Хиландар установљен као ктиторско наслеђе породице Немањића видети Димитрије Богдановић, Војислав Ј. Ђурић, Дејан Медаковић, *Хиландар*, Републички завод за заштиту споменика културе Србије, Југословенска ревија, Београд 1978, стр 36.

107 Бранислав Цветковић, „Византијски цар и фреске у припрати Милешево“, *Balkanica*, 32-33, (Ур. Љубинко Раденковић), Балканолошки институт, САНУ, Београд, 2003, pp. 307-308, цит. Љ. Максимовић, “L’Ideologie du souverain dans l’Etat serbe et la construction de Studenica”, Студеница и византијска уметност око 1200. године, Београд, 1988, 35-48, пос. 39-40, 44.<http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0350-7653/2002/0350-76530233297C.pdf> (Рад је први пут представљен на Научном скупу *Краљ Владислав и Србија у 13. веку*, Епархија Милешевска Српске Православне Цркве и Историјски институт САНУ 15-16. новембар 2000, Манастир Милешево – Пријепоље). Такође исто дело, стр. 307: О кључном значају орођавања династије Немањића са византијско царском породицом и додељивању севастократорске титуле Стефану Немањићу видети Г. Острогорски, *Историја Византије*, Београд, 1959, 382; Б. Ферјанчић, *Севастократори у Византији*,

ница да је супруга краља Стефана Првовенчаног краљица Евдокија била царског порекла („порфирогенетос“), манастир Жича био је обојен у једну врсту тамноцрвене боје која се у народу назива и „гримизна“ („царска пурпурна боја“),¹⁰⁸ а натпис на фресци краља Стефана Првовенчаног, постављеној насупрот портрета његовог таста цара Алексија у припрати манастира Милешева, наглашава његову титулу севастократора у константинопољској дворској листи титула и породичну везу краља Стефана Првовенчаног, натписом „зет цара грчкога кира Алексија“, са његовим тастом царом Алексијем Трећим Анђелом.¹⁰⁹ Краљ Милутин Немањић, који се почетком четрнаестог века са Архиеписком Данилом Другим и војводом Новаком Гребостреком истакнуо у одбрани Источноромејског царства и манастира Хиландар од Каталанске компаније¹¹⁰ и Турака у Анадолији¹¹¹ је наставио традицију потомака краља Стефана Првовенчаног да наглашавају везаност династије Немањића за константинопољски источни цивилизацијски круг православних царстава и краљевстава фреском константинопољског цара Андроника Палеолога и краља Милутина Немањића у припрати Хиландарског манастира, који представља аналогију за милешевске портрете цара Алексија Трећег Анђела и краља Стефана Првовенчаног, јер се у натписима крај Милутина, као и крај Првовенчаног, помиње да су зетови византијских царева, Андроника Палеолога, односно Алексија Анђела.¹¹² Историчар уметности Бранислав Цветко-

ЗРВИ XI, (1968), 168-170.)

108 Alexis Peter Vlasto, *The Entry of the Slavs into Christendom*, Cambridge University Press, 1970, pp. 221-221.

109 Бранислав Цветковић, „Византијски цар и фреске у припрати Милешева“, стр. 307, цит. Б. Тодић, „Репрезентативни портрети Светога Сава у средњовековном сликарству, Свети Сава у српској историји и традицији, Зборник радова Београд, 1998, 229.: „Пуна титула уз Првовенчаног је гласила: У Христа Бога благоверни првовенчани краљ свих рашких земља и диоклитских Стефан син Свјатаго Симеона Немане зета цара грчкога кира Алексија.“ Такође видети *Исто дело*, стр. 300, цит. Б. Ферјанчић, Љ. Максимовић, Свети Сава и Србија између Епира и Никеје, у Свети Сава у српској историји и традицији, Зборник радова, Београд, 1998, стр. 13-24, пос. 21-24.: У периоду када је саграђен манастир Милешева постојала је јака традиција у Рашкој позивања на таста Стефана Првовенчаног, цара Алексеја Трећег Анђела.

110 Борис Субашић, „Српски племић одбранио Свету гору од опсаде“, *Новости*, 22. 12. 2013, <http://www.novosti.rs/вести/насловна/репортаже.409.html:469656-Srpski-plemic-odbranio-Svetu-goru-od-opsade> цит. историчар Владан Станковић: „Цар Андроник је превидео да су Каталанци били јачи од регуларних Ромејских снага. Није била случајност што су плаћеници започели рат са Византијцима, као и велике плачкашке походе, посебно према Светој Гори. Походи Каталанаца били су усклађени са напорима „латинског цара“ у егзилу Карла Валоа и папе Клемента Петог да покрену нови крсташки рат против Византије и униште „шизматичко царство“.

111 Nicolas Oikonomides, “The Turks in Europe (1305–13) and the Serbs in Asia Minor (1313)”, ed. Elizabeth Zachariadou, *The Ottoman Emirate*, 159–68, Institute for Mediterranean studies, Crete University Press, 1993, p. 166

112 Бранислав Цветковић, „Византијски цар и фреске у припрати Милешева“, стр. 303-304

вић је приметио сличност фрескописања монументалних владарских личности из династија Анђели и Немањић са фрескописањем владара из династије Багратида, такође историјски везане за Константинопољ, у манастирима у Грузији, чиме се наглашавао легитимитет владајућих личности и структура владарских интитулација састављених из више области.¹¹³ Уочљива је сличност између фрескописа из четрнаестог века који се налази у манастиру Светог Ђорђа у Убнса у области Имерети Грузији који је подигао монах Григорије Каиђели у време цара Ашота Првог из династије Багратида Куропалата и фрескописа у манастиру Жича који је подигао монах Свети Сава из династије Немањића у Србији.¹¹⁴ На тај начин је приказано да је владар рашких и диоклитских Стефан Првовенчани као сународник цара Алексија Трећег Анђела постао Божјом вољом краљ, а династија Немањића Божјим Промислом остварила црквену самосталност¹¹⁵ и да је линија наслеђивања архиепископског достојанства припала краљу Стефану Радославу као још једном сину Првовенчаног краља.¹¹⁶ Због тога живописање лика цара Алексија Трећег Анђела у манастиру Милешева нема само значење места манастира Милешева у оквиру српске црквене организације, него пре свега у контексту здруженог државничког дела Светога Саве и Стефана Првовенчаног,¹¹⁷ као и у контексту монументалности концепта државе „теодулије“ у којој владар и свештеници имају кључну улогу у једној државној заједници. Све ове чињенице показују да садржај и презентација историографије у образовном систему и медијском и јавном животу Србије од деветнаестог века до данас прикрива или погрешно интерпретира породичну повезаност српских владара из пред-немањићке и немањићке династије са другим династијама из

113 Бранислав Цветковић, „Византијски цар и фреске у припрати Милешева“, стр. 308, цит. А. Eastmond, *Royal Imagery in Medieval Georgia*, University Park PA, 1998, 45/49, 235/237, Z. Shkirtladze, *Historical Figures at Kolagiri Monastery in the Gareja Desert, Tbilisi*, 2000, 108/124.

114 Ori Z. Soltes, „Between Worlds: Uniqueness in Medieval Georgian Art and Iconography“, *The Caucasus: Georgia on the Crossroads, Cultural Exchange Across the Europe and Beyond, Proceedings – 2nd International Symposium of Georgian Culture*, November 2-9, Florence, Italy, Georgian Arts and Culture Center, Tbilisi, 2011, pp. 93-94. Такође видети уочљиву сличност између лика протостапара Михаила Војислављевића на фресци у цркви Светог Михаила у Стону на Пељешцу из једанаестог века са ликом цара Диоклецијана на фресци из четрнаестог века у манастиру Светог Ђорђа у Убиса, Имерети, Грузија. (Фреска владар Михаила Војислава у цркви Светог Михаила, Стон, Пељешац, 11. век, Извор: https://sr.wikipedia.org/wiki/Ktitor#/media/File:Srpski_kralj_Mihajlo.jpg и преска „Диоклецијан и Маги“ мајстора Герасима у манастиру Убиси, Имрети, Грузија, 14. век (Извор: Photothek, Kunsthistorisches Institut in Florenz, Max-Planck-Institut, http://photothek.khi.fi.it/documents/oak/00000149/fe0000942x_p_фото: Dror Maayan)

115 Бранислав Цветковић, „Византијски цар и фреске у припрати Милешева“, стр. 308

116 Исто дело, стр. 309, цит. Б. Цветковић, „Студенички ексонартекс и краљ Радослав: прилог датовању“, *ЗРВИ XXXVII* (1998), 75-85.

117 Исто дело, стр. 309

источноромејског цивилизацијског круга, упркос многобројним примарним историјским изворима који сведоче о томе, и да као таква захтева озбиљно преиспитивање и измене у циљу истинитог и свеобухватног образовања нових генерација ђака у образовном систему у Србији.

ЛИТЕРАТУРА:

- Айбабин, Александар Ильич *Этническая историја ранневизантијског Крима*. Крымское отделение Института востоковедения им. А.Е.Крымского Национальной академии наук Украины – ДАР, Симферополь, 1999.
- Appendini, Francesco Maria, *De praesiantia et vetustate linguae illyricae*, A. Martechini, Ragusa, 1806.
- Chen, Sanping, *Multicultural China in the Early Middle Ages*, University of Pennsylvania Press, 2012.
- Coletto, Jacobo, *Illyrici Sacri*, Tomus octavus, Sebastianum Coleti, Venetiis, 1819.
- Цветковић, Бранислав, „Византијски цар и фреске у припрати Милешеве“, *Balkanica* 2002, 32-33, (Ур. Љубинко Раденковић), Балканолошки институт, САНУ, Београд, 2003.
- Доментијан, *Житије Светог Саве*, изд. Ђ. Даничић, Државна штампарија Србије, Београд, 1865.
- Evans, Daniel, “Slave Coast of Europe, Slavery & Abolition“, *A Journal of Slave and Post-Slave Studies*, 6:1, 1985.
- Јанковић, Ђорђе, „Предање и историја Цркве Срба у светлу археологије“, *Хришћанска Мисао*, Библиотека Велики свечаник, посебно издање, Београд, 2015.
- Калаји, Бенијамин, *Историја српског народа*, прев. Гаврило Витковић, Државна штампарија, Београд, 1882.
- Кнежев, Димитрије М., *Београд наше младости: Записи о Београду 1918-1941.*, Филип Вишњић, Београд, 2001.
- Mango, Cyril, “The Relics of St Euphemia and the Synaxarion of Constantinople”, *BBGG* n.s. 53, 1999.
- Mijatovich, Chedomille, *The Memoirs of a Balkan Diplomatist*, Cassell and Company, London, New York, Toronto and Melbourne, 1917.
- Милошевић, Раша, *Тимочка буна 1883. године: Успомене Раше Милошевића*, Штампарија Драг. Грегорића, Београд, 1923.
- Nicol, Donald M., *Byzantium and Venice: A Study in Diplomatic and Cultural Relations*, Cambridge University Press, 1992.
- Nešković, Jovan, “Crkva sv. Đorđa u Titogradu”, *Starine Crne Gore* III – IV, Cetinje, 1965.
- *Нови завет*, „Посланица Светог Апостола Павла Римљанима“ (15.19)

- Porphyrogenitus, Constantinus VII, *De Cerimoniis aluae byzantinae*, ed. J. J. Reiske, Vol. I, 3, Bonn, 1829-1830.
- Radoman, Aleksandar, „O novopronađenom pečatu dukljanskoga kralja Bodina“, *Lingua Montenegrina*, god. V/2, br. 10, Institut za crnogorski jezik i književnost, Podgorica, 2012.
- Sleidan, John, *The Key of Historie. Or, A most methodicall abridgement of the foure chief monarchies, Babylon, Persia, Greece, and Rome, etc.* Transl. by A. Darcie, London, 1661.
- Стојановић, Љубомир, *Стари српски родослови и летописи*, књ. XVI, Српска Краљевска Академија, Сремски Карловци, 1927.
- *Свети Сава у Руском царском летопису*, прев. са староруског језика Миљенка Витезовић, предг. Милован Витезовић, Завод за уџбенике, Београд, 2012.
- Теодосије, *Житије Светог Саве*, изд. Ђ. Даничић, предг. Ђ. Трифунновић, Београд, 1973.
- Toumanoff, Cyrille, *Manuel de généalogie et de chronologie pour l'histoire de la Caucasic Chrétienne (Arménie-Géorgie-Albanie)*. Edizioni Aquila, Roma, 1976.
- Vachkova, Vesselina, “The Bulgarian Theme in Constantinople’s Monuments (A new approach to the study of Bulgarian and Byzantine cultural memory)“, *Palaebulgarica*, 4, 2008.
- Valantasis, Richard, *Religions of Late Antiquity in Practice*, Princeton University Press, 2000.
- Van Tricht, Filip, *The Latin Renovatio of Byzantium: The Empire of Constantinople (1204-1228)*, BRILL, Leiden, 2011.
- Vlasto, Alexis Peter, *The Entry of the Slavs into Christendom*, Cambridge University Press, 1970.
- Војводић, Михаило, „Стојан Новаковић и краљ Милан“, у Petar Krestić, *Нововековне српске династије у мемоаристици: New Age Serbian Dynasties in Memoir Writting*, Историјски институт, Београд, 2007.
- Зарковић, Божидар В., „Велика Хоча и зачеци црквеног поседа у Метохији“, *Зборник радова Филозофског факултета*, XLIII (2)/2013.
- Soltés, Ori Z., “Between Worlds: Uniqueness in Medieval Georgian Art and Iconography”, *The Caucasus: Georgia on the Crossroads, Cultural Exchange Across the Europe and Beyond, Proceedings – 2nd International Symposium of Georgian Culture*, November 2-9, Florence, Italy, Georgian Arts and Culture Center, Tbilisi, 2011.

Sanja Šuljagić

**ON THE ORTHODOX CHRISTIAN IDENTITY OF
THE NEMANJIĆ AND PRE-NEMANJIĆ DYNASTY**

Resume

In this paper author used analytical-syntetic and comparative methods to present the causes of establishment of colonial historiography in Serbia within a Western colonial culturological project in Serbia from nineteenth century up to these days, as well as the main persons who participated in this project. Then the author presented Serbian history from the period of prehistoric Vinca-Tripolje civilization in which there are found the traces of Serbian identity in the form of Serbian so-called “Vinca letters” that are similar or the same as Old Armenian letters from the same period, and in the form of Serbian ancient calendar which counted the years from the period of biblical Great Flood. These elements prove a joint cultural heritage of Greek-Slavic-Armenian peoples in later so-called “Thraco-Illyrican-Greek” pre-antic and antic period. Then the author presented Serbian history from the period of christening of Serbs up to the period of the arrival of Ottoman Turkish forces to Balkan peninsula in fifteenth century, proving that Christian Orthodoxy was the main state religion in the territory of Serbia during whole this period. In the context the author underlined the fact that the Serbs and Slavs and Tatars from the Black Sea region were sold as slaves by Venetian and Genovese trade companies for centuries and that Serbian leaders were fighting for the freedom of these slaves within their fight for defense of Serbia from the conquerors. The author presented Orthodox Christian identity of the leaders in Serbian pre-Nemanjic and Nemanjic dynasties using primary historical sources such as historical chronicles, the Nemanjic dynasty leaders’ Charters, hagiography, heraldics, iconography, frescoes and Constantinople court’s court title list which confirm royal dignity of the leaders of pre-Nemanjic and Nemanjic dynasty as protospators, exusiastis, protosevastis, great zupans and sevastokrators in East Roman (Constantinople or Greek-Slavic-Armenian) Empire, while presenting mutual interwoven family connections of royal Serbian-Bulgarian-Greek-Russian-Armenian dynasties in the East Roman empire.

Keywords: orthodoxy, pre-Nemanjić dynasty, Nemanjić dynasty, Constantinople list of courtly titles, Saint Jovan Vladimir, Petar-Constantine Bodin, Stefan Nemanja, Saint Sava, king Stefan the First-Crowned, emperor Alexios III Angelos, Mileševa monastery